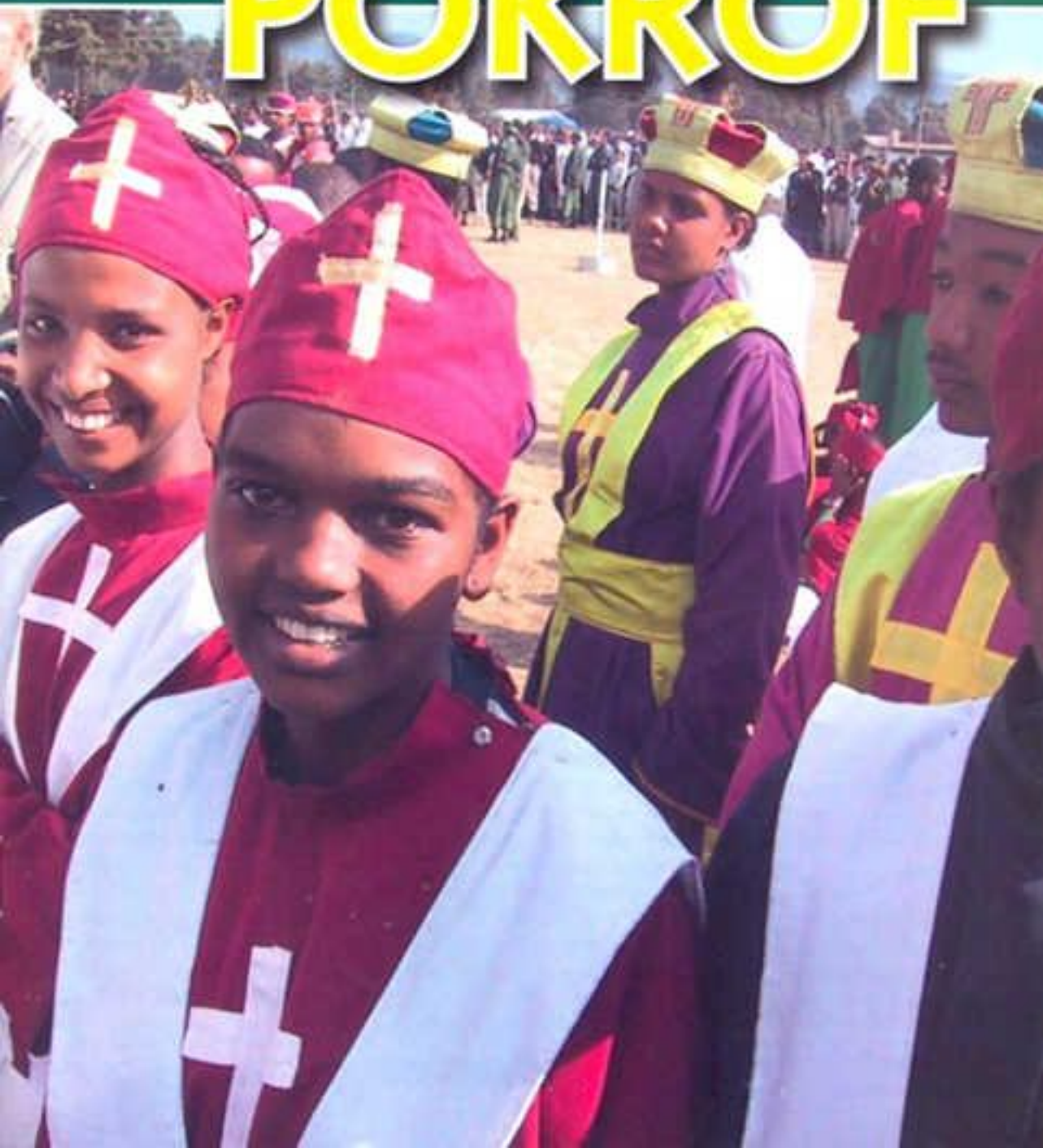

JAARGANG 51
NUMMER 5
NOVEMBER-DECEMBER 2004

OOSTERSE CHRISTENEN, KERKEN EN CULTUREN

POKROF

LITURGISCHE KALENDER 2004

DECEMBER (nieuwe stijl)

W 1 NAHUM, profeet
 D 2 HABAKUK, profeet
 V 3 SEFANJA, profeet
 Z 4 BARBARA, grootmartelares
 JOHANNES VAN DAMASCUS, priestermonnik

ZO 5 ZEVENTWINTIGSTE ZONDAG NA PINKSTEREN
SABBAS, de 'gewijde' monnik
 Lk 13:10-17; Ef 6:10-17 **TOON 2**

M 6 NICOLAAS, de Wonderdoener, bisschop van Myra
 D 7 AMBROSIUS, bisschop van Milaan
 W 8 PATAPIUS, monnik in Thebe
 D 9 ONTVANGENIS VAN DE MOEDER GODS DOOR ANNA
 V 10 MENAS, HERMOGENES en EUGRAPHUS, martelaren
 Z 11 DANIEL, de styliet

ZO 12 ZONDAG VAN DE VOOROUDEURS DES HEREN
SPYRIDON, bisschop van Trimythos op Cyprus,
Wonderdoener
 Kol 3:4-11; Lk 14:16-24 **TOON 3**

M 13 EUSTRATIUS, LUCIA en gezellen, martelaren
 D 14 THYRSUS, LEUCIUS en CALLINICUS, martelaren
 W 15 ELEUTHERIUS, bisschop en martelaar
 D 16 HAGGAI, profeet
 V 17 DANIEL en de drie jongelingen
 Z 18 SEBASTIANUS en gezellen, martelaren

ZO 19 ZONDAG VAN DE HEILIGEN VAN HET OUDE VERBOND
Voorfeest van de Geboorte des Heren
BONIFATIUS, martelaar te Tarsis
 Hebr 11:9-10, 17-23, 32-40; Mt 1:1-25 **TOON 4**

M 20 IGNATIUS, bisschop van Antiochië, martelaar
 D 21 JULIANA, maagd en martelares en gezellen
 W 22 ANASTASIA, grootmartelares
 D 23 Voorfeest; de 10 martelaren van Kreta
 V 24 Paramonie van de GEBORTE DES HEREN
 EUGENIA en gezellen martelaren
 Z 25 GEBORTE VAN ONZE HEER, GOD EN VERLOSSER
 JEZUS CHRISTUS
 Gal 4:4-7; Mt 2:1-12

ZO 26 ZONDAG NA KERSTMIS
Synaxis van de MOEDER GODS
 Hebr 2:11-18; Mt 2:13-23 (Synaxis)
 Gal 1:11-19; Mt 2:13-23 **TOON 5**

M 27 STEFANUS, aartsdiaken en eerste martelaar
 D 28 De heilige martelaren van Nicomedie
 W 29 De ONSCHULDIGE KINDEREN van Bethlehem
 D 30 ANYSIA, martelares
 V 31 Afsluiting van het Kerstfeest
 MELANIA van Rome, kloosterlinge

JANUARI 2005 (nieuwe stijl)

Z 1 BESNIJDENIS DES HEREN - BASILIUS DE GROTE

ZO 2 ZONDAG VOOR DE VERSCHIJNING DES HEREN
SILVESTER, paus van Rome
 2 Tim 4:5-8; Mk 1:1-8 **TOON 6**

M 3 MALEACHI, profeet - Voorfeest
 D 4 Synaxis van de ZEVEN TIG APOSTELN
 W 5 Vigilie van de Verschijning des Heren
 D 6 VERSCHIJNING VAN ONZE HEER, GOD EN VERLOSSER,
 JEZUS CHRISTUS
 Titus 2:11-14, 3:4-7; Mt 3:13-17
 Grote Waterwijding
 V 7 Synaxis van JOHANNES DE DOPER
 Z 8 GEORGIUS, abt van Choziba

ZO 9 Zondag na de Verschijning des Heren; Nafeest;
Nafeest; POLYEUCTUS, martelaar
 Ef 4:7-13; Mt 4:12-17
 [1 Tim 4:9-15; Lk 19:1-10 (Zacheus)] **TOON 7**

M 10 Nafeest; GREGORIUS, bisschop van Nyssa
 D 11 Nafeest; THEODOSIUS DE GROTE, monnik
 W 12 TATIANA en gezellen martelaren
 D 13 Nafeest; ERMYLIIUS en STRATONICUS, martelaren
 V 14 Afsluiting van het feest van Verschijning
 ISAJA, SABBAS en MOSES, martelaren van de Sinai

NOVEMBER/DECEMBER (oude stijl)

W 18 PLATO en ROMANUS, martelaren
 19 OBADJA, profeet
 20 Voorfeest van Maria's Intrede in de tempel
 21 INTREDE VAN DE MOEDER GODS IN DE TEMPEL
 Hebr 9:1-7; Lk 10:38-42, 11:27-28

ZO 22 ZEVENTWINTIGSTE ZONDAG NA PINKSTEREN
Nafeest; FILEMON en gezellen, apostelen uit de Zeventig
 Ef 6:10-17; Lk 13:10-17 **TOON 2**

23 Nafeest; AMPHILOCHIUS, bisschop van Iconium
 24 Nafeest; CATHARINA, grootmartelares
 25 Teruggave van het feest van Maria's Intrede
 CLEMENS, paus en martelaar
 26 ALYPIUS, de Kioniet, styliet
 27 MOEDER GODS VAN HET TEKEN
 28 STEPHANUS DE JONGERE, monnik

ZO 29 ACHTENTWINTIGSTE ZONDAG NA PINKSTEREN
PARAMON en PHILOMENUS, martelaren
 Kol 3:4-11; Lk 18:18-28 **TOON 3**

30 ANDREAS, de eerstgeroepen apostel
 1 NAHUM, profeet
 2 HABAKUK, profeet
 3 SEFANJA, profeet
 4 BARBARA, grootmartelares
 5 JOHANNES VAN DAMASCUS, monnik
 SABBAS DE GEWIJDE, monnik

ZO 6 NEGENENTWINTIGSTE ZONDAG NA PINKSTEREN
NICOLAAS, de Wonderdoener, bisschop van Myra
 Kol 3:4-11; Lk 17:12-19 **TOON 4**

7 AMBROSIUS, bisschop van Milaan
 8 PATAPIUS, monnik te Thebe
 9 ONTVANGENIS VAN DE MOEDER GODS DOOR ANNA
 10 MENAS, HERMOGENES en EUGRAPHUS, martelaren
 11 DANIEL de Styliet
 12 SPYRIDON, de Wonderdoener, bisschop

ZO 13 ZONDAG VAN DE VOOROUDEURS DES HEREN
EUSTRATIUS en gezellen, martelaren
 Kol 3:4-11; Lk 14:16-24 **TOON 5**

14 THYRSUS, LEUCIUS en CALLINICUS, martelaren
 15 ELEUTHERIUS, bisschop en martelaar
 16 HAGGAI, profeet
 17 DANIEL en de drie jongelingen
 18 SEBASTIANUS en gezellen, martelaren

DECEMBER/JANUARI (oude stijl)

19 BONIFATIUS, martelaar

ZO 20 ZONDAG VAN DE HEILIGEN VAN HET OUDE VERBOND
Voorfeest van de GEBORTE DES HEREN
IGNATIUS, bisschop van Antiochië, martelaar
 Hebr 11:9-10, 17-23, 32-40; Mt 1:1-25 **TOON 6**

21 JULIANA, maagd en martelares
 22 ANASTASIA, grootmartelares
 23 De 10 martelaren van Kreta
 24 Paramonie van de GEBORTE DES HEREN
 EUGENIA, martelares
 25 GEBORTE VAN ONZE HEER, GOD EN VERLOSSER, JEZUS
 CHRISTUS
 Gal 4:4-7; Mt 2:1-12
 26 Synaxis van de MOEDER GODS

ZO 27 ZONDAG NA KERSTMIS
Gedachtenis van JOZEF, JACOBUS en DAVID
STEFANUS, aartsdiaken en eerste martelaar
 Gal 1:11-19; Mt 2:13-23 **TOON 7**

28 De heilige martelaren van Nicomedie
 29 Nafeest; DE ONSCHULDIGE KINDEREN van Bethlehem
 30 Nafeest; ANYSIA van Thessalonike, martelares
 31 MELANIA van Rome, kloosterlinge
 Afsluiting van het Kerstfeest
 1 BASILIUS DE GROTE, bisschop van Cesarea in Cappadocië

Vader Gabriël (rechts) en vader Antonie, twee pijlers van het Oosters Werk van de paters Kapucijnen.

Emeritaat vader Gabriël **Meer dan vijftig jaar pastorale dienst**

Met de viering van een Goddelijke Liturgie uit dankbaarheid namen de katholieken van de Byzantijnse ritus op 10 oktober in de Johannes de Doperkerk van Pijnacker afscheid van hun pastor, vader Gabriël. Het koor was voor de gelegenheid samengesteld uit koorleden van nagenoeg alle plaatselijke Byzantijnse gemeenschappen en Byzantijnse koren en werd gedirigeerd door Piet van der Meer, dirigent van het koor van de Byzantijnse kapel in Delft. Vanuit verschillende hoeken werd de 84-jarige pater Kapucijn hulde gebracht. Vader Gabriël vervulde zijn pastorale dienst meer dan vijftig jaar. Eerst onder de Russische vluchtelingen in de opvangkampen in Duitsland, daarna in Nederland.

Als de heiligen in de iconostase

Pater provinciaal A. Mars bracht vader Gabriël hulde in zijn preek tijdens de liturgie: "Wij vieren Liturgie, de hemelse Liturgie, maar wij doen dat hier en nu op deze aarde, in deze Johannes de Doperkerk. Wij eren de Allerhoogste, we eren de Moeder van bescherming, we eren alle heiligen van Oost en West. En we doen dat hier in Pijnacker, te midden van mensen die vandaag bijzonder hulde willen brengen aan mijn medebroeder, de kapucijn vader Gabriël. Vandaag gaat hij officieel met emeritaat. Hij is al een tijd uit de running door ziekte en lichamelijke verzwakking, maar geestelijk probeerde hij er nog helemaal te zijn voor zijn werk. Hem roemen en eren wij. Dat is terecht, dat komt hem toe vanwege zijn trouw, zijn doorzettingsvermogen, zijn geloof, zijn inspiratie, zijn werk-

De Johannes de Doperkerk stroomde vol voor het afscheid van de geliefde pastor, wiens levensgeschiedenis begint in 1920 in Aalst. Op twintigjarige leeftijd trad hij in bij de orde van de Kapucijnen, om zeven jaar later, in 1947, tot priester te worden gewijd. Vader Gabriël zou uitgroeien tot een van de belangrijkste peilers onder het Oosters Werk van de paters Kapucijnen. Hij was op de eerste plaats pastor

van de Byzantijnse gemeenschappen. Hij behoorde tot de oprichters van het tijdschrift Pokrof, dat onderdeel uitmaakte van het Oosters Werk van de paters en waarvan hij jarenlang redactiesecretaris en later hoofdredacteur was. Via het Apostolaat voor de Oosterse Kerken waarvan hij jarenlang bestuurslid was onderhield vader Gabriël goede contacten met de verschillende Byzantijnse koren.

kracht. U kunt dat nog veel beter onderstrepen dan ik, vanuit het werk zelf.”

De pater provinciaal voegde er aan toe: “Wij, als minderbroeders kapucijnen, zijn blij dat we hem ter beschikking hebben kunnen stellen voor dit mooie werk dat zijn levenswerk is geworden, dat zijn leven heeft verrijkt en verdiept.” Hij noemde ook de andere kapucijnen van het Oosters Werk: “In deze hulde wil ik als provinciaal ook de andere kapucijnen van het Oosters Werk betrekken, hen met eerbied noemen en gedenken: Cyrillus Fermont, Methodius Houtkamp, Sergius van Neerijnen, Micheas Sas, Zacharias Anthonisse en Antonie Vriens. Vanaf 1931 hebben de Nederlandse kapucijnen van de Byzantijnse ritus zich aan dit werk gewijd zowel in Polen als Estland als in West-Europa. Zij zijn voorgangers en medewerkers geweest van Gabriël die vandaag vooral in het middelpunt staat, maar als het ware omgeven door de anderen, zoals de heiligen in de iconostase omgeven zijn door andere heiligen.”

Het afscheid van vader Gabriël betekent officieel ook einde van het Oosters Werk van de orde van de Kapucijnen in ons land. Pater provinciaal Mars: “Wij zijn ons er van bewust dat deze viering tevens het einde betekent van het Oosters Werk van de kapucijnen.” Om er aan toe te voegen: “Wij mogen vertrouwen dat vader Harry Sterenberg en de andere voorgangers met hun vele medewerkers verder zullen werken aan de eenheid waarvoor Jezus gebeden heeft: Mogen allen één zijn, Vader!”

De balans opmaken

Vader Gabriël ontving bij monde van vader archimandriet Johan Meijer lovende woorden van mgr. Van Burgsteden. De bisschop-referent voor oecumene en de Oosterse Kerken kon zelf niet aanwezig zijn vanwege het Eucharistisch Congres in Mexico. Vader archimandriet Johan Meijer las een brief van hem voor aan het einde van de viering. Mede namens het episcopaat sprak mgr. Van Burgsteden grote waardering en dank uit voor het werk van vader Gabriël voor de Pokrof gemeenschappen. Hij beschreef vader Gabriël als

Gabriël werd geboren in 1920 in Aalst. In 1940 trad hij in bij de orde van de Kapucijnen en in 1947 werd hij priester gewijd. Als jonge priester-kapucijn kreeg Gabriël de opdracht om zich in Rome toe te leggen op Oosterse studies. In 1952 behaalde hij zijn dokterstitel. Terug in Nederland kreeg hij werk in België en daarna werkte hij enkele jaren in vluchtelingenkampen in Duitsland, waar Russen zaten. Dit werk voor Russen zette zich voort in Nederland. In 1953 werd het Pokrof-klooster in Voorburg het centrum voor Oosterse en Westerse kapucijnen. In 1967 werd Gabriël studeesecretaris voor het Werk der Hereniging. In 1981 werd hij als opvolger van Cyrillus en Micheas Overste van het Oosters Werk van de kapucijnen, en werd hem de titel igumen gegeven. In 1987 werd hij archimandriet gewijd. Intussen verhuisde het centrum voor het Oosters Werk in 1983 van Voorburg naar de Raamweg

een van de werkers van het eerste uur: “U rende, liep, sjouwde en deed onvermoeibaar uw werk voor een groep mensen die anders al te snel vergeten zou zijn.” Over het afscheid van vader Gabriël: “Het zal geestelijk niet altijd even gemakkelijk zijn om na zoveel actie nu, door de jaren gedwongen, meer rust te moeten nemen. Maar het is een dubbel en dik verdiende rust! En ook voor de werkers van het eerste uur geldt dat de arbeider zijn rust waard is.”

Namens de Pokrof gemeenschappen bedankte drs. R. Geldermans, voorzitter van de landelij-

in Den Haag. In de loop der jaren waren veel Nederlanders betrokken geraakt bij het werk voor en onder de Russen. Paters kapucijnen verzorgden op meerdere plaatsen Oosterse liturgievieringen, Gabriël met name meerdere jaren in Delft, Haarlem en Amsterdam. Huisbezoek werd gedaan en er werd voorlichting gegeven over Rusland en de Oosterse Liturgie. Dat gebeurde in studiebijeenkomsten, voordrachten en vooral ook door het tijdschrift Pokrof dat de kapucijnen in 1954 oprichtten. Vanaf het eerste nummer tot 1985 was Gabriël redactiesecretaris en medeauteur. Na de dood van Zacharias werd hij diens opvolger als hoofdredacteur tot 2002. Vader Gabriël heeft een zeer belangrijke rol gespeeld in het Oosters Werk. Dit is vastgesteld bij jubilea, maar ook de koninklijke onderscheiding die hij kreeg en de hoge kerkelijke erkenning van archimandriet zijn een erkenning van zijn werkzaamheden.

ke instelling Pokrof, vader Gabriël. Geconfronteerd met de opgave de speech kort te houden, vertelde hij dat de tijd ontbreekt om de balans op te maken van al wat zich heeft afgespeeld. Voor vader Gabriël zou het “een schier eindeloze reeks worden van vele en velerlei gebeurtenissen en feiten, ja van wapenfeiten zelfs!” Maar veel tijd meende Geldermans uiteindelijk niet nodig te hebben. Hij verwijst naar woorden van vader Gabriël in het blad Simandron van januari 1999. Vader Gabriël schreef toen: “Als je bewust leeft, vraagt dat bijna geen tijd. Je ziet alles als het ware in een flits voorbijschieten.” Geldermans: “Als je steeds met overgave en alert bezig bent geweest met jouw taak in je leven, kun je in een oogwenk die balans opmaken.” Er was niet veel tijd nodig om te zeggen: “En wij van onze kant mogen zeggen, dat deze balans een goede, een heel goede is,” aldus Geldermans, die vader Gabriël typeerde als een mens “die bescheiden van aard goed wist te luisteren, als van terzijde zijn duidelijke opvattingen helder naar voren bracht en op cruciale momenten als de wijze Nestor eerlijk en onomwonden zijn oordeel gaf.” “Maar vooral heb ik een mens leren kennen die rijkelijk gezegend was met empathie en zich met groot gevoel heeft ingezet voor al wie rondom hem verkeerde in welke problemen dan ook.” Vader Gabriël heeft heel wat afgereisd “in alle windrichtingen tot op de dag van vandaag.” “Bij uitstek bent u een pastor geweest met grote zorg voor de aan u toevertrouwde kudde, steeds erop bedacht de schapen binnen de

Vader Gabriël

stal te houden, en de eenheid bij de nodige verscheidenheid te bewaren.”

‘Mijn starets’

Piet van der Meer, de tachtigjarige dirigent van het koor van de Byzantijnse kapel in Delft, noemt vader Gabriël zelfs zijn starets. De eerste liturgie die hij meemaakte met Gabriël vond plaats in 1953 in een gymzaal “dezelfde als in mijn schooltijd, met de ringen waar ik een keer was uitgevallen, waarbij ik een gebroken neus opliep.” Achterin stond een koortje van een man of acht. Voorin een aantal mannen en vrouwen, Russische en Oekraïense gelovigen. “Eigenlijk een kille bedoening,” vond hij toen hij binnenkwam, maar hij besloot te blijven, want: “Bij het altaar stond een priester, een frêle figuur met baard en een asce-

tisch uiterlijk, zoals ik mij een Russische monnik voorstelde en je ze vaak op afbeeldingen zag. Geleidelijk raakte ik toch in de ban van de Liturgie en toen de priester bij de consecratie met een dusdanige intentie de woorden over het brood en de wijn uitzong, zag ik in hem de verpersoonlijking van geloof in het Mysterie, dat door zijn woorden plaatsvond. Er kwam als het ware een onaards gevoel over mij en naderhand ben ik dat moment gaan beschouwen alsof ik toen ben togetreden tot de Byzantijnse ritus.” Ook in de jaren daarna had vader Gabriël voor hem altijd die uitstraling. “Door zijn manier van leven en zijn inhoudelijke preken met zeer begrijpelijke woordkeuze, werd hij voor mij het grote, levende voorbeeld en mijn geestelijke leidsman, ‘mijn starets’.”

Tekst: Hartelijk dank aan de sprekers voor het ter beschikking stellen van hun teksten. Foto's: G. Bruinaars.

Een halve eeuw Kerk voor Oost en West

De geschiedenis van de Katholieke Kerk van de Slavisch-Byzantijnse ritus in Den Haag is te boek gesteld door mw. A. van Weers in: Een halve eeuw Kerk voor Oost en West (1948-1998). Deze geschiedenis is nauw verbonden met het Oosters Werk van de Kapucijnen. Het boek bevat een schat aan gegevens en foto's van personen die een belangrijke rol hebben gespeeld. Het boek presenteert onder andere interviews met vader Gabriël en vader Antonie. Het kost € 17,50 (excl. verzendkosten) en is te bestellen bij:
mw. A.V. Sarolea-van Weers
Gravin Catharinaalaa 4
2263 TN Leidschendam
tel 070-3277435
e-mail sarolea@zonnet.nl

Graven in Kirkuk van christelijke jongens die zijn gesneuveld in de Iraaks-Iraanse oorlog. Foto: H. Teule

Christenen in Irak

Bij alle berichtgeving over Irak kregen de christelijke minderheden in de eerste periode na de Amerikaanse inval in dit land nauwelijks enige aandacht. In het nieuwe Irak leken er geen grote problemen te zijn voor de christenen, die de toekomst dan ook met gematigd optimisme tegemoet zagen. Deze situatie veranderde drastisch toen zondag 1 augustus 2004 tijdens het uur van de eucharistievieringen een aantal kerken en christelijke instellingen in Bagdad en Mossul het doelwit werden van een goed georchestreerde aanslag, met twaalf dodelijke slachtoffers tot gevolg.

In de loop van september en oktober waren er regelmatig berichten van overvallen op christelijke handelszaken. Ook een relatief belangrijk aantal christenen die werkten voor de Amerikanen, bijvoorbeeld als vertaler, hebben dit met hun leven moeten bekopen. Zaterdag 15 oktober 2004, een dag na het begin van de Ramadan, werden opnieuw vijf kerken in Bagdad aangevallen met grote materiële schade tot gevolg. Precieze gegevens over deze aanslag zijn nog niet voorhanden. Dat geldt trouwens ook voor de gebeurtenissen van 1 augustus. In deze bijdrage proberen we na te gaan welke de situatie van de christelijke minderheden in Irak is, welke de oorzaken van de aanslagen zijn en hoe de christenen de toekomst

zien. We beginnen met een korte situering van de christelijke minderheden.

Christelijke minderheden

Het aantal christenen in Irak bedraagt naar schatting van een aantal observatoren ongeveer 600.000 personen, nog geen drie procent van de bevolking. Een van de belangrijkste christelijke politieke partijen noemt echter een aantal van één miljoen christenen. Betrouwbare statistieken ontbreken. Het grootste gedeelte van de christenen (300.000) leeft in de hoofdstad Bagdad, waar alleen al de Chaldeeuwse gemeenschap een dertigtal kerken bezit. Een aantal daarvan zijn slechts de laatste jaren gebouwd. Verder treffen we belangrijke groepen christenen aan in de stad

Mossul en in een serie dorpen ten noordoosten hiervan. In het nog semi-autonome Koerdistan vinden we nog ongeveer 50.000 christenen.

De christenen in Irak vormen geen homogene groep. De voornaamste groepering is de Chaldeeuwse Kerk, onder leiding van de onlangs gekozen patriarch Emmanuel III Karim Delly. Deze met Rome verbonden gemeenschap is voortgekomen uit de zgn. Kerk van het Oosten, ook wel Assyrische Kerk genoemd. Vroeger sprak men ook van Nestorianen. De liturgie van de Assyrische en Chaldeeuwse kerken is nauw met elkaar verwant, zij het dat de Chaldeeuwse liturgie meer gearabiseerd is.

Deze Arabisering is een belangrijk gegeven bij de Chaldeeuwse kerkleiding, die iets minder dan de Assyriërs de nadruk legt op de eigen niet-Arabische etnische achtergrond en daarom bijvoorbeeld minder belang hecht aan het handhaven van het Syrisch of Aramees tijdens de liturgie of het bewaren van de gesproken neo-Arameese taal, het Soereth. De Arabisering heeft ook tot gevolg gehad dat de Chaldeeuwse Kerk zich gemakkelijker heeft kunnen integreren binnen de Iraakse staat en niet verdacht werd van eigen nationalistische aspiraties. Bij het uitroepen van de Iraakse onafhankelijkheid in 1933 werd de patriarch van de Assyrische Kerk persona non grata in de nieuwe staat. Sinds 1946 zetelt hij in de Verenigde Staten! In het Irak van Saddam Hussein zijn heel wat Assyrische kerkleden en priesters ter dood gebracht wegens hun niet-Arabische opstelling, terwijl de Chaldeeuwse

Kerk allerlei voorrechten kon genieten. Toen de Assyrische Kerk in 1963 de Gregoriaanse kalender aannam, stichtten een aantal Assyriërs een nieuwe onafhankelijke 'Assyrische' kerk, officieel Oude Kerk van het Oosten geheten. Hun huidige patriarch, Mar Addai, zetelt in Bagdad.

Andere belangrijke christelijke groeperingen zijn de Syrisch-orthodoxen (25.000 leden) en de Syrisch-katholieken (een vergelijkbaar aantal), vooral in Bagdad en de regio ten noorden van Mossul. Beide groepen gebruiken net als de Assyriërs en de Chaldeeërs het Syrisch in de liturgie, hoewel ook hier de Syrisch-katholieken meer gearabiseerd zijn dan de orthodoxen. Daarnaast zijn er in Irak nog kleinere groepen Armeense, Grieks-orthodoxe, Grieks-katholieke en Latijnse christenen. Sinds 1991 zijn in Koerdistan evangelische of evangelikale groeperingen actief. Sinds de Amerikaanse inval zetten ze hun activiteiten ook verder in de rest van Irak.

De recente gebeurtenissen

Uiteraard baren de recente aanslagen de christenen veel zorgen en stelt men zich allerlei vragen. Is er een reden waarom de aanslag van 1 augustus uitsluitend gericht was tegen geünieerde kerken? Kleeft er bij deze met Rome verbonden kerken een verdenking van sympathieën met het westen? Maar de pauselijke nuntiatuur en de vier Latijnse kerken in Bagdad bleven ongedeerd. Welke is de rol van het islamitisch fundamentalisme?

Hoewel de aanslagen van 1 augustus en 15 oktober scherp ver-

oordeeld zijn door verschillende Islamitische religieuze leiders, leggen heel wat christenen een band met de opkomst van fundamentalistische stromingen. Drie dagen voor de aanslag van augustus noemde een van de Sunnitsche leiders de invallen door de Amerikanen in de moskeeën van Faluja het bewijs dat Amerika uit is op een godsdienstoorlog. De aanvallen op handelszaken waar alcohol verkocht werd, vaak gerund door christenen, wijzen ook op een bepaalde fundamentalistisch-islamitische gevoeligheid, die overigens in Irak een totaal nieuw gegeven is. De laatste aanslag vond, zoals gezegd, plaats na het begin van de Ramadan, een maand van in bepaalde kringen scherpe 'islamitische' emoties. De verscherping van het fundamentalisme binnen bepaalde groeperingen van de Shiïtische gemeenschap hebben tot gevolg gehad dat grote aantallen vooral Chaldeeuwse christenen de zuidelijke stad Basra hebben verlaten en hun toevlucht zoeken in de hoofdstad of in het noorden van het land.

Angst

Ondanks de geruststellende woorden van enkele islamitische leiders of de oproepen van patriarch Delly, die de toekomst van de christenen niet in gevaar wil brengen door anti-islamitische uitspraken, is het begrijpelijk dat veel christenen angst hebben voor de toekomst en het plan opvatten te emigreren. Het is te verwachten dat de Europese asielinstanties te maken zullen krijgen met relatief grote aantallen christelijke Iraki's. Een indicatie hiervoor is dat de parochie-

priesters een groot aantal verzoeken om doopbewijzen en andere kerkelijke documenten te verwerken krijgen. In het buitenland moet je immers je christelijke identiteit kunnen bewijzen.

Grote groepen christenen verblijven al in `Amman (Jordanië), Damascus (Syrië) of Istanbul. Kleinere aantallen vinden we ook in de noordoostelijke streken van Syrië, waar traditioneel al een Chaldeeuwse en Assyrische bevolking leeft met een goede kerkelijke infrastructuur. Damascus verdient natuurlijk in de ogen van veel christenen de voorkeur wegens de aanwezigheid van ambassades. Er zouden zich daar nu 10.000 Iraakse christelijke vluchtelingen bevinden. Hun aantal in `Amman, waar zich ten tijde van Saddam Hussein al een uitgebreide christelijk-Iraakse gemeenschap bevond, zal beduidend groter zijn. Het beeld van de emigratie moeten we overigens ook wel wat nuanceren. Een aantal recente gesprekken in Damascus leerde mij dat sommige christenen hun verblijf daar als tijdelijk beschouwen en willen terugkeren zodra de situatie in hun land genormaliseerd is.

De toekomst

Uiteraard willen de christenen ook een rol spelen in de discussies over de toekomstige politieke constellatie van Irak. De voornaamste politieke partij is de zgn. Assyrische Democratische Beweging (ADB). Opgericht in 1979 als een oppositiepartij tegen het bewind van Saddam Hussein heeft de ADB een belangrijke rol gespeeld toen in 1991 het Noord-Iraakse Koerdistan een autonome status kreeg. De partij had

vier zetels in het Koerdische parlement, leverde verschillende ministers en heeft heel wat gerealiseerd op het gebied van culturele en politieke rechten voor de christenen van Koerdistan. Het was een logische stap dat zij ook een rol zouden spelen in het nieuwe Irak. Hun leider Yonadem Kanna, voormalig minister in de regering van Koerdistan, maakt momenteel deel uit van het Voorlopige Parlement, dat belast is met de controle op de interim-regering, welke zal aanblijven tot de verkiezingen van volgend jaar.

De opstelling van de ADB is duidelijk Assyrisch, dat wil zeggen dat zij grote nadruk legt op de eigen Syrische taal van de christenen en de daarmee samenhangende culturele rechten. In hun ogen zijn de Assyrische christenen van Irak de afstammelingen van de pre-christelijke Assyriërs, die ook in het Oude Testament verschillende malen genoemd worden. Als de oorspronkelijke bewoners van Mesopotamië eisen ze zelfbewust hun plaats op in de nieuw te vormen staat. Concreet betekent dit dat ze op basis van artikel 53 D van de voorlopige Iraakse Administratieve Wet, waarin de administratieve, culturele en politieke rechten van de Chaldo-Assyriërs gegarandeerd worden, streven naar een bepaalde administratieve zelfstandigheid in een regio die wel aangeduid wordt als de 'vlakte van Nineveh'.

Het betreft hier een strook land ten noorden en noordoosten van de stad Mossul, de vroegere stad Niniveh, met een twintigtal dorpen waarvan de bevolking overwegend christelijk is. Enkele

bekende namen zijn het Chaldeeuwse dorp Alkosh, in de nabijheid van het bekende klooster Rabban Hormizd, Tellesqof, met twee Chaldeeuwse kerken voor naar schatting 6.000 families, of Qaraqosh, het grootste dorp van de regio, met een gemengde christelijke bevolking, Syrisch-orthodox, Syrisch-katholiek en Chaldeeus, die een 10.000 families zou herbergen. Vooral de recente aanslagen tonen in de ogen van de ADB de noodzaak van zo'n christelijk gebied aan: hier zou men veilig zijn en zelf verantwoordelijk voor de vrijwaring van een Assyrische cultuur en de Syrische taal.

De ADB is overigens niet de enige christelijke fractie. Sommige christenen stellen nogal wat vragen bij de zgn. Assyrische ideologie, met name in de kringen van de Chaldeeuwse Kerk. Het is echter duidelijk dat alle christelijke groeperingen er belang bij hebben hun verschillen, anders dan in het verleden, niet op de spits te drijven. Dat komt ook tot uiting in de naamgeving. De wat kunstmatige benaming Chaldo-Assyriërs is aangenomen op een 'Syrisch-Assyrisch-Chaldeeuwse' conferentie die gehouden werd in oktober 2003. Hier werd besloten dat de benaming die in de toekomstige grondwet voor de Assyrische, Chaldeeuwse, Syrisch-orthodoxe en Syrisch-katholieke christenen gebruikt zou moeten worden, Chaldo-Assyriërs is en dat hun taal zou worden aangeduid als 'Syrisch'. De ADB spant zich in om vooral de relaties met de Chaldeeuwse Kerk harmonieus te laten verlopen en maakt er geen punt van dat ook niet-ADB christenen ver-

tegenwoordigd zijn in het Voorlopige Parlement.

Een belangrijk punt in de gesprekken over het toekomstige Irak is hoe groot men de christelijke bevolking zal gaan inschatten. In dit verband wijst de ADB ook uitdrukkelijk op de talrijke Chaldo-Assyriërs die zich onder het regime van Saddam Hussein in de diaspora geïnstalleerd hebben, maar aan wie ook in het nieuwe Irak politieke rechten toegerekend zouden moeten worden.

Besluit

De situatie van de christenen is uiterst onzeker. Voorspellingen doen is een hachelijke zaak. Velen stellen zich de vraag of er überhaupt in het nieuwe Irak nog wel plaats zal zijn voor christenen. De kerkelijke leiders en de politieke partijen doen hun uiterste best om een christelijke presentie te handhaven in het nieuwe Irak en nemen allerlei initiatieven op kerkelijk en cultureel gebied. De ontwikkelingen van de volgende maanden en vooral de komende verkiezingen zullen een belangrijke testcase zijn.

Herman Teule

Herman Teule is directeur van het Instituut voor Oosters Christendom in Nijmegen en hoogleraar Oosters Christendom.

Met dank aan pater dr. V. van Vossel (Bagdad), p. Pius Alfaz (Mossul), het bureau van de ADB te Damascus, vertegenwoordigers van de Assyrisch Democratische Organisatie te Qamishli en tal van 'Chaldo-Assyrische' christenen die geduldig mijn vragen beantwoordden.

De van buiten volledig beschilderde kerk Moldovita in de Boekowina.

Kennismaken met Roemenië

In de congregatie van de Assumptionisten heeft het werk onder de oosterse christenen bijna vanaf het begin een voorname plaats ingenomen (zie kader). Vanuit de belangstelling voor de oosterse christenen groeide vanzelf een algemene oecumenische interesse. Om de belangstelling warm te houden en vruchtbare onderlinge contacten te bevorderen groeide in de tweede helft van de 20ste eeuw de gewoonte om elke twee jaar een internationale ontmoeting te houden van paters Assumptionisten en zusters uit vier verwante congregaties die oecumenisch actief zijn (RIAD: Rencontre International Assomptioniste pour le Dialogue). Dit jaar vond de bijeenkomst plaats in Roemenië. Pater assumptionist Leo van der Klaauw was aanwezig en doet verslag.

Na de val van het communisme waren er in Roemenië toch nog enkele paters en zusters. Onder hen zijn nog een pater en een zuster die jarenlang een erbarmelijke gevangenschap moesten ondergaan en die daarvan hun relaas konden doen. De zusters Oblaten zijn weer voorspoedig uitgroeid tot een 46-tal, en er zijn nu negen paters. Met 35 paters en zusters kwamen we dit jaar bijeen op 20 augustus voor een negendaagse ontmoeting. De plaats voor deze ontmoeting was

een mooi gelegen orthodox pastoraal centrum van Darau in de provincie Moldavië, in de Karpaten op 1.000 meter hoogte. Het is onderdeel van een klooster van monialen: 400 zusters in de leeftijd van 20 tot 38 jaar! In de zomer een heerlijk klimaat, maar 's winters koud en geïsoleerd.

We kwamen meteen in een belangrijk facet van de Roemeense kerk: de kloosters. Vooral in het noorden zijn ze zeer talrijk: in Moldavië en de Boekowina. Men telt er 400 kloosters

met samen 8.000 monniken en monialen: een geweldige groei, want in 1989 waren er nog maar 2.000 oude monniken en monialen. Buiten het klooster van Darau bezochten we nog vijf andere kloosters. Vooral die in de Boekowina zijn beroemd en behoren tot het wereld cultuurbezit. De betrekkelijk weinige toeristen bezoeken vooral deze streek. Daar wordt dan ook het hardst gewerkt aan goede wegen.

Fresco's

De buitenkant van de kerkgebouwen in de Boekowina is volledig beschilderd met fresco's van honderden taferelen uit de bijbel en de kerkgeschiedenis. Daarin is een grote rijkdom verborgen van de manier waarop bij kerkvaders en andere oude kerkelijke schrijvers de heilige Schrift werd gelezen. De taferelen uit de joodse geschiedenis beginnen boven. Daaronder staan taferelen uit het evangelie, zodat een duidelijk typologisch verband zichtbaar wordt. We zien ook afbeeldingen van heidense filosofen zoals Plato en Socrates, die op hun manier de waarheid van het evangelie hebben voorbereid. Op een van de kerken was de deugdenladder van de H. Johannes Climacus uitgebeeld. De ladder staat schuin. De christenen klimmen er tegen op. Van boven worden ze geholpen door engelen, van beneden worden ze eraf getrokken door duivels. Uit de kerkgeschiedenis is een geliefd onderwerp de innahme van Constantinopel door de Saracenen. Het zou de moeite waard zijn om van die afbeeldingen een uitgebreide powerpoint presentatie te maken op een CD-rom ten gebruik van de theolo-

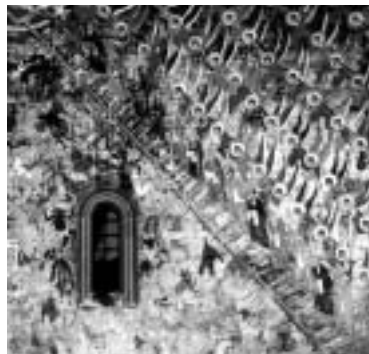
gische opleidingen. Roemenië blijkt nog een godsdienstig land te zijn. Bij de laatste volkstelling gaf 99% van de bevolking op dat zij behoorden tot een christelijke kerk of een andere godsdienst. Het overgrote merendeel is Grieks-orthodox. Ook deze kerk heeft veel te lijden gehad van de communistische overheersing. Maar de kloosters bleven centra van intens godsdienstig leven. Aan veel kloosters is een seminarie verbonden met talrijke leerlingen, de meeste voor jongens en jonge mannen. Een groot deel gaat een huwelijk aan en wordt daarna priester. Anderen worden monnik. De seminaries voor meisjes leveren leraressen voor godsdienst af en monialen. Ook in de Katholieke Kerk zijn er veel roepingen. In het noordelijkste bisdom van de Latijnse ritus hebben zich daarom de laatste jaren meer dan veertig religieuze orden gevestigd. Tot leedwezen van de bisschop sturen ze echter veel van hun nieuwe leden naar andere gebieden.

Onder de sprekers die voor ons de kerkelijke situatie in beeld brachten waren twee orthodoxe bisschoppen (waarvan een metropoliet), een Grieks-katholieke bisschop, een Latijns-katholieke bisschop en de pauselijke nuntius. Ze hadden allen deels in West Europa gestudeerd. Ze kenden de westerse gedachtewereld. Des te beter konden ze daarom de rijke spirituele en mystieke traditie van het oosten afzetten tegen de dreigende invloed uit het westen. “We hebben hier het theoretische atheïstische communisme gekend, maar nu krijgen we te maken met het praktische atheïs-

tische communisme”, zei een van hen. Een ander betreurde het dat zo weinig westerse theologen komen studeren aan de orthodoxe studiecentra om de geestelijke rijkdom van het oosten van dichtbij te leren kennen. Die geestelijke rijkdom is erg monastiek bepaald. De bisschoppen zijn gewoonlijk monniken, want zij mogen niet gehuwd zijn.

Het was indrukwekkend om een bisschop vanuit zijn ervaring te horen spreken over de bekende ‘Filokalia’, een mystiek geschrift, dat in de 17de eeuw juist in Roemenië verschenen is en later in het Slavisch werd vertaald. Maar monniken zijn vanuit hun traditie niet zo modern en sociaal georiënteerd. Er is ook behoefte aan voortrekkers voor een aangepaste evangelisatie. De bisschoppen die we hoorden konden ons daar weinig over vertellen. Bij een eerdere gelegenheid hoorde ik wel van een gehuwde priester-theoloog iets over een wijd verbreide geestelijke lekenbeweging ‘Het leger van de Heer’. Hij zag daarbij een verwantschap met de charismatische vernieuwing. Dat wijst dus wel op meerdere stromingen in de Roemeense kerk en voor de toekomst zijn er verschillende ontwikkelingen mogelijk. Er is in Roemenië nog veel armoede, maar men betreurt dat in het buitenland vooral dát beeld gegeven wordt zonder te wijzen op de vele verbeteringen van de laatste jaren. Zo hebben onze zusters in Bacau nu een weeshuis, dat er keurig uitziet, met een goede sfeer en deskundige leiding. Maar de levensstandaard in dit land is laag. Met 80 euro per maand moeten velen tevreden zijn. Dat is ook het sala-

De deugdenladder van de H. Johannes Climacus op de kerk Moldovita. De christenen klimmen tegen de schuine ladder omhoog. Van boven worden ze geholpen door engelen, van beneden worden ze eraf getrokken door duivels.

ris dat de staat uitbetaalt aan alle bedienaars van erkende godsdiensten. Eigenlijk merkwaardig dat in zo'n arm land relatief veel geld naar de kerken gaat. Zo keken we verwonderd naar de pracht van een nieuw kerkgebouw bij een seminarie met rijke schilderingen, maar ook veel echt marmer.

Eigen wegen

In de orthodoxe wereld neemt Roemenië een speciale plaats in. In de Romeinse tijd drong daar ook de Romeinse cultuur sterk door. Zo ontstond de Roemeense taal vanuit het Latijn en is nog altijd sterk verwant aan het Italiaans. Tot in de 9de eeuw vierde men de liturgie in het Latijn. Na de missionering door de HH.Cyrrillus en Methodius namen de Slavisch-Byzantijnse liturgie over van de omringende landen.

Rond 1600 ging de Roemeense kerk als eerste Byzantijnse kerk over op de volkstaal, het Roemeens, oorspronkelijk geschreven in het cyrillisch schrift. De

Roemeense kerk koos vaker een eigen weg binnen de orthodoxie. Zo volgden ze bij het maken van iconen wat vrijere regels met ook westerse invloeden. Roemenië was het eerste orthodoxe land dat de paus ontving in 1999. Dat werd hun in de rest van de orthodoxe wereld niet in dank afgenomen.

Rond 1700 was er nog geen Roemeense staat zoals nu. In het westen, in Transsylvanië, had men te maken met immigranten uit Oostenrijk-Hongarije, die ook de ideeën van de reformatie meebrachten. Een deel van de kerk in dit gebied wilde zich hier tegen sterk maken en zocht daarom steun en aansluiting bij de kerk van Rome. Zo ontstond de Grieks-katholieke Kerk.

Deze kerk werd in 1948 door de communisten opgeheven. De bezittingen werden geconfisqueerd en voor een deel overgedragen aan de Orthodoxe Kerk. De bisschoppen en veel priesters werden gevangen genomen. Van de gelovigen werd verwacht, dat ze zouden overgaan naar de Orthodoxe Kerk met de hun vertrouwde Byzantijnse traditie. Wie trouw wilde blijven aan Rome moest voortaan 'ondergronds' gaan, ofwel naar de Latijnse kerk. Dat laatste is een enorme omschakeling, zoals omgekeerd een van onze zusters ondervond. Zij was opgegroeid in de Latijnse kerk en kreeg een taak in een Grieks-katholieke parochie in Bulgarije. Dat betekende voor haar een inleven in een uitgebreide traditionele liturgie in het oude kerk-Slavisch en het wegvallen van diverse bekende devoties zoals kruisweg, rozenkransgebied (zelfs het tweede deel van het 'Wees gegroet' is westers!),

aanbidding van het uitgestelde Allerheiligste, beeldenverering (bijv. O.L.Vrouw van Lourdes) enz. Zo'n overstap binnen de ene Katholieke Kerk weegt dan zwaarder dan een overgang van Grieks-katholiek naar Grieks-orthodox.

Teruggave kerkgebouwen

In 1989 kon de Grieks-katholieke Kerk weer in het openbaar treden. Er kwamen akkoorden over de teruggave van gebouwen, maar die werden meestal geboycot. Tot nog toe werd slechts 3% van de gebouwen teruggegeven. Orthodoxe pastoors zij vaak bang een deel van hun gelovigen weer te verliezen aan de Grieks-katholieken. Tijdens ons congres gaf de nuntius ons uitvoerige informatie over deze moeilijke kwestie. Een vriendelijke orthodoxe metropoliet luisterde daarbij welwillend toe. Maar in zijn noordelijke bisdom speelde dit probleem dan ook niet. Het is meer geconcentreerd in Transsylvanië. Na het bezoek van de paus is er een dialoog op gang gekomen tussen katholieken en orthodoxen. Maar die laatste zeggen nu: zo lang jullie moeilijk blijven doen over de kerkgebouwen is voor ons de dialoog onmogelijk. Een van onze paters is officieel benoemd in een Grieks-katholieke parochie. Maar hij heeft geen echte kerk. Zijn parochianen zijn in de communistische tijd vertrouwd geraakt met westerse devoties: aanbidding, rozenkrans, e.d. Hij speelt daar op in in zijn provisorische kerkruimte en hij komt maar zelden toe aan een Byzantijnse liturgie. Hij doet graag wat jongerenwerk en daar krijgt hij de twee soorten katholieken en de

orthodoxen bij elkaar. Er is dus aan de basis nog heel wat onduidelijkheid. Het moet zich allemaal nog uitkristalliseren.

Ons bezoek aan Roemenië was een rijke ervaring. En zeker verdient dit land onze belangstelling. We kunnen er veel leren. En onze liefdevolle benadering kan hen helpen om trouw te zijn aan hun heilige tradities en om te groeien naar een echte verdraagzaamheid tussen alle christelijke kerken.

Leo van der Klaauw a.a.

Het werk onder de oosterse christenen van de congregatie van de Assumptionisten (opgericht in 1845) begon in 1862 toen paus Pius IX aan de stichter vroeg om een werk te beginnen onder de Bulgaren in het toenmalige Turkse rijk. Men wist in Rome dat hij als enig kind uit een welgestelde familie over enig kapitaal kon beschikken. De congregatie heeft in de loop der jaren scholen en parochies opgebouwd in Bulgarije, Turkije, Griekenland, Roemenië, Rusland, Joegoslavië en het Heilig Land. Daarnaast kwam er een centrum voor Byzantijnse studies, dat een dochterinstituut kreeg in Nederland. Dat laatste is nu als para-universitair instituut verbonden aan de Radboud universiteit van Nijmegen: het Instituut voor Oosters Christendom (lvOC). Speciaal voor het werk in het oosten werd ook een zusters congregatie gesticht in 1865: de missiezusters Oblaten van de Assumptie. Zij zijn ook in Nederland aanwezig.

De Kazanskaja

Foto: A.A. Brediusstichting

Op 28 augustus 2004 werd een icoon van de Moeder Gods van Kazan, de Kazanskaja Bogomater, afkomstig uit de privé vertrekken van Paus Johannes Paulus II in het Vaticaan, door kardinaal Kasper ter hand gesteld aan patriarch Aleksej II en daarmee aan de Russisch-orthodoxe Kerk en het gehele Russische volk.

Naar verluidt bevindt deze icoon zich nu in de privé kapel van de patriarch en is daarmee nog niet toegankelijk voor 'het gehele Russische volk'. Men zoekt naar een definitieve plaats. Misschien vormt de stad Kazan, die in 2005 haar millennium viert, en waar - daar zijn alle geleerden het over eens (!) - de wonderdoende oericoon voor het eerst verscheen, wel de juiste plaats. Een andere mogelijkheid is de Kazanskij Sobor in Sint-Petersburg, waar sinds de revolutie geen Kazanskaja meer aanwezig is. Genoemde icoon had een handreiking in oecumenische zin kunnen betekenen, maar werd 'als niet meer dan een kopie' door de Russische patriarch, als zodanig niet aanvaard. Alvorens deze 'kopie' (om welke kopie gaat het eigenlijk? en is in verband met een icoon het woord 'kopie' wel op zijn plaats?) van de Kazanskaja in het Vaticaan belandde, had zij vele omzwervingen ge-

maakt, van Rusland, via Engeland en Amerika en het Portugese plaatsje Fatima kwam zij in 1981 als geschenk bij de paus terecht.

Matrona's visioen

Het oer-'beeld' (= eikon = icoon) werd gevonden in 1579 in de stad Kazan aan de Kazanka, een zijriviertje van de Wolga, op 600 km ten oosten van Moskou. Volgens de overlevering verscheen de Moeder Gods meermalen in een droom aan het negenjarige meisje Matrona uit Kazan, met de boodschap de plaatselijke prelaten te bewegen haar icoon op te graven uit de as van het uitgebrande huis waar het meisje gewoond had. De prelaten echter schonken geen geloof aan Matrona's visioen, waarop het meisje met behulp van haar moeder de ongeschonden icoon zelf ontdekte in de as. Dit geschiedde op 8 juli 1579, de dag die de eerste feestdag van de icoon zou wor-

den. De stad Kazan ging tot kort voor deze gebeurtenis nog gebukt onder het Mongoolse juk en was net door de troepen van Ivan IV de Verschrikkelijke bevrijd. Al spoedig na de ontdekking bracht de icoon wonderbaarlijke genezingen tot stand; blinde mensen werden weer ziende.

Kopieën

In de loop der tijden zijn er verschillende meningen ontstaan over de plaats waar dit oer-'beeld' in werkelijkheid ondergebracht werd. Er wordt wel eens gedacht dat deze oorspronkelijke icoon naar Moskou werd overgebracht en dat door de voorspraak van de Moeder Gods van Kazan middels deze icoon in 1612 de Russische troepen onder bevelvoering van vorst Dmitrij Pozarskij de beslissende strijd om Moskou wonnen. De overwinning werd behaald op 22 oktober; 22 oktober werd later tot (tweede) feestdag van de Moeder Gods van Kazan uitgeroepen. Een precieze kopie zou in Kazan gebleven zijn. Andere onderzoekers daarentegen melden dat er al in 1579 op last van Ivan IV in Kazan een kopie werd vervaardigd. Deze werd naar Moskou vervoerd. Het origineel bleef in Kazan, waar het in 1595 een plaats kreeg in het vrouwenklooster, dat op bevel van Ivan IV gesticht was op de plek waar de Kazanskaja gevonden was. Russische onderzoekers voeren aan dat de icoon die een rol speelde in de veldslag tegen de Polen veel kleiner was dan het origineel. Hoe het ook zij, aan het begin van de 17e eeuw zijn er al twee wonderdoende Kazanskaja's bekend. Er zullen er nog

een aantal volgen.

Ivan Bentchev voert in deze periode nog een derde Kazanskaja ten tonele. Deze zou in opdracht van vorst Pozarskij geschilderd zijn en voorzien van een kostbaar oklad (het metalen beslag van de icoon) geschonken zijn aan de kerk van de Opdracht van Maria in de Tempel te Moskou. In een Russische beschrijving van de icoon door Irina Sosnovceva wordt echter alleen melding gemaakt van de kerk van de Moeder Gods van Kazan, die in opdracht van vorst Pozarskij, volgens diens belofte gedaan in 1612, gebouwd werd op het Rode Plein te Moskou.

Inmiddels was de Moeder Gods van Kazan schutpatronesse van de Romanov-dynastie geworden; reden voor Peter de Grote om een vierde wonderdoende Kazanskaja in het eerste kwart van de 18e eeuw vanuit Moskou naar Sint-Petersburg te laten brengen. Volgens sommige onderzoekers gaat het hier om de 'echte' Moskouse icoon, volgens anderen om een kopie, die wederom wonderdoend was.

In 1737 werd deze icoon (welke het dan ook was) geplaatst in de nieuwe kerk van de Geboorte van de Moeder Gods aan de Nevskij Prospekt. Deze kerk werd al spoedig na de inwijding de 'Kazanskij Sobor' genoemd. In het begin van de 19e eeuw werd deze kerk vervangen door de indrukwekkende, halfronde Kazanskij Sobor die ook heden ten dage nog te zien is. Deze werd volgens het ontwerp van A. Voronichin gebouwd en zou uiteindelijk de laatst bekende verblijfplaats van deze 'kopie' worden.

Ook in de stad Kazan zelf stonden de ontwikkelingen rondom de icoon niet stil. Aan het einde van de 18e eeuw liet keizerin Katharina de Grote een nieuwe kerk, gewijd aan de Moeder Gods van Kazan, bouwen en de icoon zelf met kostbaarheden tooien.

Tijdens de gebedsdienst voor het vertrek van generaal Kutozov naar het actieve leger in 1812 werd de Kazanskaja opgeheven boven het hoofd van de bevelhebber om de smeekbeden voor de overwinning in de strijd tegen Napoleon kracht bij te zetten. Niet duidelijk is of het hier gaat om de icoon uit Moskou of uit Sint-Petersburg. Elders lezen we dat Kutuzov met behulp van de onder zijn mantel verborgen Kazanskaja, de uiteindelijk beslissende, morele slag toebreacht aan het Franse leger tijdens de slag bij het dorpje Borodino, op ongeveer 110 km. ten westen van Moskou. Lev Tolstoj spreekt in zijn relaas over de slag van Borodino in zijn beroemde roman Oorlog en Vrede overigens alleen over de icoon van de Moeder Gods van Smolensk. Helaas, anders hadden wij dit artikel met een aardig citaat kunnen illustreren!

De overhandigde icoon

In 1904 werd de icoon uit Kazan om zijn kostbare oklad (het metalen beslag van de icoon, dat, zoals wij in het bovenstaande gezien hebben, geschonken was door Katharina de Grote) gestolen. De dief zei de icoon zelf verbrand te hebben. De Moskouse en Sint-Petersburgse varianten raakten zoek tijdens de revolutie van 1917; de kerk van de Moeder

Gods van Kazan op het Rode Plein te Moskou werd in 1937 afgebroken.

Het Katholiek Nieuwsblad van 23 mei 2003 meldt dat 'vier Russische en vier Vaticaanse experts de icoon hebben onderzocht. Hoewel de resultaten niet openbaar zijn gemaakt [helaas], is wel bekend geworden dat zij haar als een authentieke icoon zien, die gebruikt is bij liturgische vieringen.' In de persberichten van de Rooms-katholieke Kerk Nederland (*Rkkerk.nl*, 30 juli 2004) wordt in verband met de icoon uit het Vaticaan gesproken van 'de 16e-eeuwse icoon'. Als deze datering juist zou zijn, zou het hier gaan om een zeer vroege 'kopie'. Misschien toch wel om de wonderdoende, oorspronkelijke icoon uit Kazan of de eveneens wonderdoende kopie uit Moskou, die later al dan niet werd overgebracht naar Sint-Petersburg?

Deze gedachte komt echter op losse schroeven te staan als we op de website www.portal-credo.ru/archivnovosti lezen dat een Russisch-Vaticaanse commissie begin 2004 constateerde dat de Vaticaanse icoon uit de 18e eeuw stamt (met dank aan dr. Gerd Stricker, hoofdredacteur van G2W).

Annette Rijtma en Victoria van Aalst

Annette Rijtma is kunsthistorica. Victoria van Aalst is slaviste en directeur van de A.A. Brediusstichting te Hernen. De stichting richt zich op byzantinologie in het algemeen en op de sacrale kunstvormen van de oosters-christelijke kerken in het bijzonder.

ICONOGRAFIE VAN DE ICOON VAN

De Kazanskaja Bogomater is een van de vele varianten van het type van de Moeder Gods Hodigitria. Daarom eerst een beschrijving van die voorstelling. De Hodigitria is een van de hoofdtypen die te onderscheiden zijn in de voorstellingen van de Moeder Gods; het is zeer hiëratische voorstelling. De Moeder Gods is frontaal en ten halve lijve afgebeeld en wijst met haar rechterhand naar haar Zoon, alsof ze wil zeggen: Hij (Christus) is de weg. (Zie Joh. 14, 6, en Joh. 2, 5, waarin gezegd wordt: Ik ben de weg en de waarheid en het leven en Wat Hij u ook zegt, doet dat.) Vandaar haar naam Hodigitria, Zij die de weg wijst. Deze naam kan ook afgeleid zijn van Ton Hodegon - de Wegwijzer -, de naam van het klooster dat net buiten de muren van Constantinopel, het huidige

Istanbul, lag en waar de oericoon bewaard werd en veel wonderen verrichtte. Deze oericoon is volgens een legende door keizerin Eudokia tijdens haar reis naar Palestina in 438/439 in Jeruzalem gevonden en als geschenk gegeven aan haar schoonzuster Pulcheria.

De Moeder Gods is gehuld in een purperrood maphorion, een omslagdoek, die over het hoofd gedragen wordt. Alleen de Byzantijnse keizer mocht zich in purperen kledij hullen. Het is dus een keizerlijke kleur, die macht uitdrukt. Het Concilie van Ephese bepaalde in 431 dat ook Maria en haar moeder Anna in een purperen gewaad afgebeeld mochten worden. Op het maphorion van de Moeder Gods zijn drie sterren aangebracht, een boven het voorhoofd, een op de rechterschouder en een op de

linkerschouder. Deze sterren verzinnebeelden haar maagdelijkheid, voor, tijdens en na de geboorte van Christus en verwijzen tevens naar de Drie-eenheid. Het hoofd van Maria is altijd bedekt, zoals het een eerbare en vrome vrouw betaamt. Dit kunnen we lezen in 1 Cor. 11, 2-16, waar Paulus de hoofdtooi van de vrouw beschrijft. Aan weerszijden van haar - uiteraard - genimbeerde hoofd staan de Griekse letters MP ΘΥ: de kenmerkende afkorting voor Moeder Gods.

De Zoon Christus zit op de linkerarm van zijn Moeder, houdt een rol in zijn linkerhand en zegent met zijn rechterhand: de duim, pink en ringvinger samen en de middelvinger en de wijsvinger gestrekt. Dit zegengebaar is de christelijke variant van het Romeinse gebaar van de redenaar. Dergelijke rede-

N DE MOEDER GODS VAN KAZAN

Randtaferelen van de icoon Moeder Gods van Kazan op p. 10. Deze beelden de wonderbaarlijke ontdekking van de icoon uit en enkele wonderen die door toedoen van de icoon werden verricht. Rusland 18e eeuw. Foto: A.A. Brediusstichting.

naarsgebaren vermeldt Quintilianus reeds in de eerste eeuw na Christus in zijn boek *Institutio Oratoria*. Ook Christus is frontaal afgebeeld en kijkt de beschouwer aan. In zijn kruisnimbus staan de Griekse letters ΩN *ho oon*: Hij die is, de Zijnde (zie Ex. 3, 14). Boven zijn hoofd staan de Griekse letters IC XC , Jezus Christus.

De Kazanskaja wijkt op een aantal punten van de Hodigitria af. De Moeder Gods van Kazan is vanaf haar schouders afgebeeld, waardoor haar, mogelijk, wijzende hand vanzelfsprekend niet zichtbaar is. Zij is minder hiëratisch voorgesteld dan haar voorbeeld, want zij buigt haar hoofd enigszins naar haar Kind, hetgeen sommige onderzoekers ertoe gebracht heeft haar iconografisch in te delen bij de varian-

ten van het type van de Moeder Gods van de Tederheid, de *Eleousa*. Haar Zoon Christus is ten halve lijve, niet zittend op de arm van zijn Moeder, maar staand afgebeeld. Zijn linkerarm is bedekt en is dus onzichtbaar; met zijn rechterhand maakt Hij het zegengebaar. Hij staat voor (in letterlijke en figuurlijke zin) de derde ster op het maphorion van zijn moeder.

De Kazanskaja is een typisch Russische icoon. Buiten Rusland is zij niet bekend. De meeste Kazanskaja's stammen uit de 19e eeuw, een periode waarin de icoon een ongekend grote populariteit genoot. Na de nederlaag van Napoleon op Russische bodem door haar tussenkomst had haar verering een hoge vlucht genomen. De Moeder Gods van Kazan wordt aangeroepen ter genezing van oogziekten. Ook is zij

de beschermster bij uitstek van de vrouw en moeder. Daarom wordt zij vaak bij een huwelijk ten geschenke gegeven.

Literatuur

Ikon-Maria: De Moeder Gods - Haar Leven en Wonderen op Ikonen, eindred. R. Roozmond, Echteld 1979
Bentchev, I. en Hausteijn-Bartsch, E., *Muttergottesikonen*, Bielefeld 2000
Ouspensky, L. en Lossky, V., *The Meaning of Icons*, New York 1982
Precistomu obrazu Tvoemu poklonjajemsja, Gosudarskij Russkij Muzej, Palace edition, Sint-Petersburg 1995
Rothmund, B., *Handbuch der Ikonen-kunst*, I, München 1985
Watt, M., *Lexicon van Moeder-Gods-ikonen Theotokos*, Balen 2001.
Gebruik is voorts gemaakt van artikelen uit het Katholiek Nieuwsblad, o.a. no. 34, 23 mei 2003, en no. 49, 3 september 2004. Zie ook de websites: www.katholieknederland.nl en RKnieuws.net.

*Muzikant Mashoed Elia en
dichter/muzikant Zeki Dag.*

Culturele blbei Suryoye in Nederland

Op donderdagavond 14 oktober vond in Utrecht de bijeenkomst plaats: Syrisch-orthodoxen in Nederland: 'Thuis'. Dr. Jan Schukkink en Johnny Messo verzorgden beiden een lezing. Schukkink, cultureel-antropoloog, verklaarde de tendensen die leidden tot de grote culturele revival die de gemeenschap in Nederland meemaakt. Messo, Syrisch-orthodox en student Semitische talen, ging in detail in op het ontstaan en de bloei van gemeenschap in Nederland. Twee positieve verhalen over een trotse en assertieve gemeenschap in bloei

Schukkink vertelt over zijn eerste kennismaking met Syrisch-orthodoxen in Nederland: “Die was vijftien jaar geleden. Ik werkt toen mee aan een opleiding voor journalisten met een allochtone achtergrond, toen nog ‘etnische’ of ‘culturele minderheden’ geheten. Er zaten jongeren met een Turkse, Marokkaanse, Tunesische en Spaanse achtergrond in. Ook waren er enkele jongeren die benadrukten dat ze wel uit

Turkije kwamen, maar niet Turks genoemd wilden worden. Ze waren Nederlander en christen, en geen gastarbeider en moslim.” Schukkink was verrast door de assertieve opstelling van deze Syrisch-orthodoxen of wel ‘Suryoye’ en vroeg zich af waar die vandaan kwam. De beantwoording van zijn vraag resulteerde uiteindelijk in een bijna 400 pagina’s dik proefschrift over de Suryoye-gemeenschap in Enschede.

Kettingmigratie

De eerste Suryoye, ongeveer honderd personen, vonden als gastarbeiders eind jaren ‘60 werk in de Twentse textielindustrie. Ze kwamen uit Tur Abdin, een geïsoleerd liggende streek in Zuidoost-Turkije. Onder druk van de economische recessie halverwege de jaren ‘70 sloot Nederland haar grenzen echter voor buitenlandse werkkrachten. Nieuwe immigranten waren gedwongen om als asielzoekers/vluchtelingen hun christelijke identiteit en het verhaal van de vervolging te benadrukken. Dit was de enige manier om een verblijfsstatus in Nederland te bereiken.

Schukkink: “De positie van de Suryoye in Turkije was toen uiterst complex. In feite zaten ze klem in de strijd tussen het Turkse leger en de Koerdische

guerilla's. Beide groepen beschuldigden de Suryoye ervan te heulen met de vijand."

Schukkink vertelt hoe reeds aangekomen arbeidsmigranten in Nederland, veelal jonge mannen, als bruggenhoofd en kwartiermakers fungeerden: "In de wetenschap fungeerden we dan van kettigmigratie. Het waren met name jongere mannen, kansrijken, rijkere, leiders, inclusief priesters, die vertrokken. Gevolg van de migraties was dat de gemeenschap daar zwakker werd, waardoor noodzaak om te vertrekken toenam. De gemeenschap hier werd juist sterker en daardoor aantrekkelijker."

De gemeenschap van Suryoye in Zuid-oost-Turkije werd inderdaad zwakker. Messo vertelt dat in Zweden en Duitsland samen meer dan 100.000 mensen wonen die hun wortels hebben in Tur Abdin, de schattingen voor Nederland lopen uiteen van 10.000 tot 15.000 Suryoye. In Tur Abdin zijn ondertussen slechts ongeveer 2.500 zielen zijn overgebleven. Messo noemt de getallen "schrikbarend".

Ook uit Syrië kwamen er Suryoye die zich bij de gemeenschap in Nederland voegden. Dat gebeurde in de jaren '80. Het waren van oorsprong families uit het huidige Turkije die zich in Syrië hadden gevestigd na de genocide tijdens de Eerste Wereldoorlog. Schukkink: "De Armeense genocide in het Ottomaanse rijk van de jaren 1910-1920 is vrij bekend, maar vele andere christelijke groeperingen die toen in het Ottomaanse rijk woonden werden slachtoffer van de massamoord die door zowel het Turkse leger

als door Koerdische milities werd uitgevoerd." Messo vertelt dat bij deze 'Christelijke Genocide' naar schatting 500.000 Arameeërs werden vermoord. Ook eerdere periodieke vervolgingen eisten vele slachtoffers. Messo: "Alleen al in de jaren 1843 en 1895-'96 zijn er zo'n 35.000 Arameeërs van het leven beroofd."

Identiteit en naamgeving

Schukkink hanteert de term Suryoye, want deze "is algemeen aanvaard en ik blij daarmee buiten de strijd tussen diverse groeperingen over identiteit en de juiste naamgeving." Messo spreekt echter vanaf het begin van zijn inleiding liever over Arameeërs. Hij licht de achtergrond van die keuze toe: "Het woord 'Suryoye' is in feite niets anders dan de onvertaalde zelfaanduiding van de Suryoye in hun eigen taal. De vertaling van deze term luidt 'Syriërs' en de enkelvoudige vorm 'Syriër' is 'Suryoyo'." Het woord Suryoyo wordt ook gebruikt om de moedertaal van de Suryoye aan te geven, het Syrisch.

Als de bijbel het over de Suryoye heeft, spreekt zij van 'Syriërs' of 'Arameeërs'. De twee benamingen zijn synoniemen. Waar de Statenvertaling 'Syriërs' schrijft, een vertaling ontleend aan de Septuagint (Griekse vertaling Oude Testament), schrijven de NBG-vertalers 'Arameeërs', omdat zij kozen voor een nauwere weergave van de Hebreeuwse tekst.

In de vroege eeuwen van het christendom stond het woord 'Arameeërs' ook voor 'heidenen'. Bekeerde Arameeërs grepen daarom terug op een andere

Met de bijeenkomst Syrisch-orthodoxen in Nederland: Thuis beet de Katholieke Vereniging voor Oecumene de spits af met haar nieuwe jaarprogramma 2004-2005.

Eenheid zichtbaar maken door elkaar tegemoet te gaan, door samen te bidden en door het gesprek met elkaar aan te gaan, zijn de speerpunten van het programma.

Deze elementen van gezamenlijk gebed, ontmoeting en dialoog kwamen terug op de bijeenkomst van 14 oktober. De bijeenkomst, die plaatsvond in het Stiltecentrum van Pax Christi op Hoog Catharijne in Utrecht, werd geopend met een gezamenlijk avondgebed, waarin onder meer het Onzevader klonk in het Syrisch, onder begeleiding van een saz, een snaarinstrument dat populair is in het oorspronkelijk woongebied van de Suryoye.

De Syrisch-orthodoxe muziek en dichtkunst, twee goede inleidingen en een inspirerende start met het gezamenlijk avondgebed zorgden voor een dynamische bijeenkomst. Muzikanten en dichters illustreerden de culturele bloei die in de inleidingen werd aangegeven. De gemeenschap floreert ook economisch, cultureel en sportief. De opletende kijker kon die zaterdag bij Studio Sport inderdaad de Suryoyo Takkak zien scoren voor voetbalclub RKC.

benaming: 'Syriërs'. De Grieken noemden de Arameeërs immers reeds vóór Christus 'Syriërs' (de Aramese benaming 'Suryoyo' is een leenvertaling van dit Griekse woord).

De stichting van de 'Syrische Arabische Republiek' beroofde deze Suryoye/Syriërs echter van hun traditionele zelfbenaming. Een Suryoyo moet immers niet worden verward met een inwoner van Syrië. Hierop kozen talrijke Suryoye er voor om terug te keren naar het gebruik van het voorchristelijke 'Arameeër'.

De voorchristelijke Arameeërs leefden "in het land Aram van de twee rivieren", luidt de Hebreeuwse samengestelde benaming, vertelt Messo. De Griekse benaming voor hetzelfde gebied, die de westerse bijbelvertalingen is ingeslopen, is Mesopotamië, het 'land tussen de (twee) rivieren' dat het huidige Zuid-oost-Turkije, Noord-oost-Syrië en Noord-Irak beslaat. Het specifieke herkomstgebied van de huidige Suryoye is Tur Abdin in Zuid-oost-Turkije. Messo vertelt dat 'Tur Abdin' Aramees is voor 'het Gebergte der Dienaren Gods'. Vanwege de talrijke kerken en kloosters wordt de streek ook wel 'de Berg Athos van het Oosten' genoemd.

Overigens is de identificatie van Suryoye en Syrisch-orthodoxen niet terecht. Messo vertelt dat zijn vader en moeder Syrisch-protestant en Syrisch-katholiek van afkomst zijn. In Nederland is er echter maar één Syrische kerk en dat is de Syrisch-orthodoxe Kerk, zodat mensen daar terecht komen.

Te weinig bekend

Terug naar Schukkink's vraag waar de grote assertiviteit van de Suryoye vandaan komt. Deels heeft dat te maken, constateert Schukkink, met het feit dat men te weinig oog heeft voor de

groep. Hij haalt een voorbeeld aan van een onderzoek naar ontkerkelijking bij Turken in Brussel: "De onderzoekers hadden aan deze Turkse mensen gevraagd in hoeverre ze de moskee nog bezochten. De uitslag sloeg in als een bom: toenemende ontkerkelijking onder Turken in Brussel. Er was echter een fout gemaakt in de opzet van het onderzoek. Er waren ook christelijke vluchtelingen uit Turkije in het onderzoek betrokken en deze hadden de vragen ontkennend beantwoord." Hij concludeert: "Opvallend is dat christelijke 'Turken' kennelijk onvoldoende bekend zijn in de wereld van onderzoek en beleid." Terwijl in een stad als Enschede, schat Schukkink, van de 8.000 Turken best eens 3.000 christen zou kunnen zijn, bij 3.000 (Turkse) moslims en 2.000 Koerden. Het is moeilijk om exacte aantallen te verkrijgen. Omdat Suryoye zich niet als allochtoon beschouwen, vallen ze buiten veel statistieken. De Hogeschool Saxion heeft programma's voor allochtone studenten, maar Suryoye doen daar niet aan mee, vertelt Schukkink. Het resultaat is dat Saxion niet precies kan zeggen hoeveel Suryoye er studeren.

Culturele revival

Schukkink: "Als je een Suryoyo wilt beledigen, moet je vragen naar zijn gewoonten tijdens de ramadan. Onbegrip bij Nederlanders, toch ook christenen, ten aanzien van broeders en zusters in het geloof ervaren ze als een belediging en vormt de aanleiding en uitdaging om de eigen identiteit en cultuur te versterken." Zo uiten jongeren op mid-

delbare scholen die absoluut niet willen worden aangezien voor moslim hun christelijke identiteit soms door een geweldig groot kruis op de borst te dragen. Verschillende tendensen samen hebben inmiddels tot een culturele revival geleid. Schukkink noemt er enkele, waaronder de rivaliteit die er soms is tussen Suryoye uit Turkije en Suryoye uit Syrië. Soms werkt die rivaliteit als verbroekeling, maar zij heeft ook tot gevolg dat de eigen cultuur wordt uitgebreid. Verder leeft men in Nederland in vrijheid en is men verlost van de dagelijkse strijd om voedsel en veiligheid. Suryoye voelen zich ook geen buitenstaanders meer, zoals in het herkomstgebied, maar rekenen zich langzamerhand tot de gevestigden. Uitingen van hun cultuur zijn hier niet verboden, zoals vroeger in Turkije wel het geval was. Overigens is Turkije, omdat het in de wachtkamer van de Europese Unie zit, geneigd zich vriendelijker op te stellen tegenover haar voormalige vluchtelingen. Rivaliteit met andere etnische minderheden, die in de herkomstgebieden tegenstrevers waren, en met gevestigde Nederlanders is ook een tendens die bijdraagt aan de culturele revival. Een ander aspect is de versterking van de organisatie van de gemeenschap zoals die tot uitdrukking komt in het bouwen van kerken en het stichten van verenigingen op cultureel en sportief gebied. Schukkink: "Het bestaan van deze organisaties is een voorwaarde voor maatschappelijk succes. Organiseren in eigen kring is vaak een gunstig uitgangspunt voor maatschappe-

lijke emancipatie,” zegt hij onder verwijzing naar de Nederlandse verzuiling.

Er is een eigen muziekcultuur ontstaan en onder invloed van Suryoye uit Syrië, waar men bekend was met dichtavonden, kwam er een impuls vanuit de Arabische literatuur om poëzie te schrijven in het eigen Aramees of soms in het Arabisch. Verder gaf de grote behoefte om onder elkaar te zijn een impuls aan muziek, bands, schrijvers en dichters. Ook het feit dat veel jongeren op zoek zijn naar hun cultuur en naar wortels zoeken in het verleden speelt een rol.

Schukkink concludeert dat de behoefte aan een eigen cultuur op etnische grondslag niet eenduidig kan worden uitgelegd. Enerzijds is er een gevoel van verlies en is er heimwee naar het herkomstgebied, waarbij sommige aspecten soms worden geromantiseerd. Verder is er een grote gemeenschappelijke identificatie die als bindmiddel werkt en de weerbaarheid vergroot. Anderzijds is er trots en succes. De mensen hebben een cultureel kapitaal opgebouwd, waarmee ze zich van andere groepen onderscheiden. Dit zelfbewustzijn kan leiden tot een opvallende assertiviteit, Schukkink noemt de succesvolle meiden in het hoger onderwijs, die uitstralen: kijk eens wat we kunnen! Maar ditzelfde zelfbewustzijn kan bij groepen die minder snel meekomen ook leiden tot een zich terugtrekken in de veiligheid van de eigen cultuur en traditie: “Alsof ze willen zeggen: we zijn misschien minder geïntegreerd, maar we hebben onze oorspronkelijke zuiverheid wel bewaard.”

Gevestigden?

Het zelfbewustzijn van Suryoye en hun assertiviteit moeten ook worden gezien in het kader van hun geschiedenis als vluchtelingen en de tendens in de westerse wereld sinds de aanslagen van 11 september om allochtonen uit te sluiten. Schukkink: “Suryoye voelen dat. Het zet bij hen nog een sterkere motivatie in werking om zich te onderscheiden van allochtonen die in de regel moslim zijn. Zo willen ze laten zien dat ze geen buitenstaanders zijn, maar dat ze behoren tot de gevestigde Nederlanders.”

Messo signaleert overigens een toenemende wil en verlangen om naar het vaderland terug te keren. “Dit uit zich onder andere in benefietfeesten waarvan de opbrengsten doorgaans besteed worden aan restauraties van oude gebouwen in Aramese gebieden. Tevens beginnen steeds

meer Aramese families aan bouwprojecten in Tur Abdin.” Maar er zijn grote belemmeringen die een eventuele terugkeer van families tegenhouden. De sociale, economische en medische voorzieningen in Zuid-oost-Turkije zijn slecht, evenals het wegnemen en de mogelijkheden voor jongeren om een opleiding te volgen. Bovendien wonen er Koerden in Aramese huizen en dorpen en is de voormalige christelijke regio in toenemende mate islamitisch. Al deze factoren belemmeren een eventuele remigratie naar ‘het Gebergte der Dienaren Gods’ door de grote aantallen Arameeërs die zich in de diaspora hebben gevestigd.

Daphne van Rosendaal

De lezingen van Jan Schukkink en Johny Messo staan op www.oecumenie.nl/vereniging/activiteiten.htm.

Suryoye in Nederland

- Kerken en verenigingen van Suryoye in Oost-Nederland leiden een bloeiend bestaan. Er wordt gebouwd en gekocht.
- Vrijwel alle Suryoye hebben een Nederlands paspoort.
- Bezitsvorming, mensen kopen huizen en investeren in bedrijven. Men drijft import/export-zaken, horecabedrijven en kledingzaken. In het centrum van Enschede is een plein waar een kledingzaak, een cafetaria, een Grieks restaurant en een Mexicaans restaurant in handen zijn van Suryoye.
- De voormalige vluchtelingen investeren in Nederland, waar ze hun toekomst zien, en niet in de herkomstgebieden. Er zijn nogal wat ondernemers met eigen bedrijven.
- Suryoye zijn vaak ambitieuze mensen. Ze volgen hogere opleidingen, studenten weten door te dringen tot de hogere regionen van het voortgezet onderwijs.
- Men concentreert zich in straten en wijken. In Enschede zijn voorbeelden van reconstructie van het dorpsleven. Er is een sterke onderlinge betrokkenheid.

DUITSE PROTESTANTEN EN ORTHODOXEN

ERKENNEN DOOPSEL

De Evangelische Kerk in Duitsland en de Grieks-orthodoxe Kerk erkennen voortaan elkaars doopsel. Delegaties van beide kerken bereikten eind september overeenstemming. De evangelische bisschop Koppe en de orthodoxe metropoliet Augustinos ondertekenden het akkoord voor de wederzijdse erkenning van de doop. Die wederzijdse erkenning vormt volgens theologen een van de belangrijkste opdrachten voor de toekomst van de oecumene. Zij stellen dat een verduidelijking van de standpunten rond de doop ook tot een doorbraak op andere terreinen kan leiden. *(Nieuwsbrief Kerknet Vlaanderen)*

NIEUW THUIS GEMEENSCHAP MAASTRICHT

Op 14 november heeft de Byzantijnse Gemeenschap in Maastricht, onderdeel van de Instelling Katholieke Gemeenschap van de Byzantijnse ritus binnen de Kerkprovincie van Nederland, een nieuwe locatie betrokken. De gemeenschap was twee jaar te gast bij de Priesters van het Heilig Hart van Jezus in Huize St. Gerlach in Cadier en Keer, maar heeft nu onderdak gekre-

gen in de kapel van Zorgcentrum Amby. Daar kan de iconostase weer een plaats krijgen zonder dat deze na elke liturgie hoeft te worden weggehaald en opgeruimd. Op de zondagen dat de gemeenschap geen liturgie heeft, is er een Latijnse viering waarbij het altaar voor de iconostase wordt geplaatst. Op 14 november vond de eerste viering plaats. Mgr. E. de Jong, hulpbisschop van Roermond, was daarbij aanwezig. Voorgangers waren vader Theo van den Hout, vader Harrij Sterenberg en diaken Frits Aarts. Het koor van Maastricht kreeg bij deze gelegenheid versterking van het Slavisch Byzantijns Koor Eindhoven.

GRIEKS-ORTHODOXE PATRIARCH VERONGELUKT

Op zaterdag 11 september kwam op 55-jarige leeftijd de Grieks-orthodoxe patriarch Petros VII om het leven bij een helikopterongeluk. Hij verongelukte samen met zestien andere personen. Op donderdag 16 september werd hij ten grave gedragen na een plechtigheid in de orthodoxe kerk van Oud-Cairo. De plechtigheid werd onder meer bijgewoond door de Griekse president Constantinos Stefanopoulos, de Koptisch-orthodoxe patriarch Che-

nouda III en vertegenwoordigers van het Vaticaan. De leider van de Grieks-orthodoxe kerk, patriarch Bartholomeos I, was vanuit Turkije overgevlogen voor de uitvaartplechtigheid.

Op zaterdag 9 oktober werd in de kerk van de Heilige Sava in Alexandrië (Egypte) zijn opvolger gekozen. De nieuwe patriarch van de Grieks-orthodoxe Kerk van Alexandrië werd de 50-jarige metropoliet van Zimbabwe. Hij nam de naam Theodoros II aan. Patriarch Theodoros (Choreftakis) was jarenlang de rechterhand van wijlen patriarch Parthenios, voorganger van patriarch Petros VII. Op zondag 24 oktober werd hij geïntoneerd in de patriarchale kerk van Alexandrië, in aanwezigheid van vertegenwoordigers van alle orthodoxe zusterkerken. *(ORTHOBEEL/Nieuwsbrief Kerknet Vlaanderen)*

ORTHODOXEN WILLEN MEER EENHEID IN HET WESTEN

In een onlangs gepubliceerde verklaring inzake de Orthodoxe Kerk in Frankrijk en West-Europa spreken 20 orthodoxe priesters, oversten van kloosters en leken van verschillende herkomst hun engagement uit voor een grotere eenheid van

de Orthodoxe Kerken in West-Europa. Die Orthodoxe Kerken zijn vaak verbonden met de nationale identiteit en doorgaans erg verscheiden, al proberen ze al verschillende decennia samen te werken. De ondertekenaars stellen dat het hun plicht is als orthodox in West-Europa de inspanningen voort te zetten die al langer gedaan werden om de orthodoxen van verschillende origine te verzoenen, opdat zij zich voor alles als orthodoxen zouden erkennen. In Frankrijk hebben wij het geluk vandaag een Assemblee van de orthodoxe bisschoppen van Frankrijk te hebben en niet meer een Interepiscopaal Comité, zoals enkele jaren geleden. Het betekent een belangrijke vooruitgang op de weg naar de synodaliteit, dankzij de vertrouwensvolle samenwerking die zich onder ons allen ontwikkelde, aldus de verklaring. *(Nieuwsbrief Kerknet Vlaanderen)*

ROEMEENSE ORTHODOXEN SCHORTEN DIALOOG OP

De Roemeens-orthodoxe Kerk heeft haar dialoog met de Katholieke Kerk opgeschort. Aanleiding vormen rechtszaken voor de teruggave van enkele katholieke kerken die onder het communisme

werden geconfisqueerd. De dialoogcommissie tussen de Orthodoxe en Katholieke Kerk in Roemeni⁹ werd vaak als een voorbeeld gesteld voor het oplossen van conflicten tussen beide kerken, maar de uiteindelijke resultaten van de dialoog, vielen tegen. De Griekskatholieken hadden het vooral moeilijk met het feit dat men zo lang moest wachten op de teruggave van hun kerkgebouwen, waarvan een groot aantal inmiddels door orthodoxe parochies gebruikt werd. Het ongeduld van de Griekskatholieken over de teruggave zorgde uiteindelijk voor enkele rechtszaken, waarop de Roemeens-orthodoxe Kerk op haar beurt de dialoog opschortte. (RKNieuws.net)

NT IN MODERN GRIEKS

De Grieks-orthodoxe aartsbisschop Christodoulos uit Athene heeft kerken opdracht gegeven tekstgedeelten uit het Nieuwe Testament in modern Grieks voor te lezen. Eerder werden de lezingen uit het Nieuwe Testament in de Oud-Griekse grondtaal voorgelezen. De aartsbisschop maakte zich echter zorgen over de begripelijkheid ervan. Vooral jongeren begrijpen deze taal niet meer. Sinds zondag

18 september lezen de orthodoxe kerken in Athene teksten uit het Nieuwe Testament eerst in de historische versie en daarna in modern Grieks voor. (RKNieuws.net)

CHALDEEUWSE KERK LAST SYNODE AF

De Chaldeeuwse patriarch Emmanuel Delly heeft de Synode van de Chaldeeuwse Kerk in Bagdad, die aanvankelijk gepland was van 19 tot 21 oktober, afgelast. De maatregel is een gevolg van het toenemende geweld en de onveiligheid in Irak. De beslissing was al genomen voor de aanslagen op zaterdag 16 oktober. (RKNieuws.net)

AANSLAGEN OP KERKEN BAGDAD

Op zaterdag 16 oktober zijn aanslagen gepleegd op vijf kerken in Bagdad. De explosies veroorzaakten veel schade. Het ging ogenschijnlijk om een gecombineerde aanval op de kleine christelijke gemeenschap van Bagdad. De patriarch van de Chaldeeuwse kerk, Emmanuel Delly, uitte in een reactie zijn angst. Als de regering machteloos is, wat kunnen wij dan doen?, vroeg hij zich af. De christelijke gemeenschap in Irak maakt met 750.000 leden circa 3 procent van de bevolking uit. Irakese christenen zijn

voornamelijk lid van eeuwenoude kerkgenootschappen als de Assyrische Kerk en Chaldeeuwse Kerk. (RKNieuws.net)

DISCUSSIE PETRUSAMBT

Kardinaal Walter Kasper heeft een boek gepresenteerd naar aanleiding van het symposium over het ambt van Petrus in mei 2003 in Rome. Vijf katholieke geleerden en elf orthodoxe afgevaardigden kwamen toen samen. Het symposium vond plaats nadat de paus eerder had opgeroepen om na te denken over de invulling van het pauschap in de 21ste eeuw. Het vond plaats achter gesloten deuren. Het 272 pagina's tellende boek weerspiegelt de verschillende standpunten. Het is uitgegeven door Citta Nuova in het Engels en het Frans. Kasper onderstreepte het academische karakter van de ontmoeting, die geen officieel karakter had. Het primaatschap van de paus is een van de belangrijkste meningsverschillen tussen de Rooms-katholieke Kerk en de Orthodoxe Kerken. (RKNieuws.net)

VATICAN GEEFT RELIKWIEËN TERUG

Na achthonderd jaar kerren de relikwieën van kerkvader Johannes Chrysostomus terug naar Istanbul (Constantinopel).

Het Vaticaan overhandigt de beenderen van de heilige, die in 1204 door kruisridders werden geroofd, op 30 november aan de orthodoxe patriarch van Constantinopel. Patriarch Bartholomeos I had in juni bij zijn bezoek aan de paus gevraagd om teruggave van de relikwieën, die in de Sint-Pietersbasiliek worden bewaard. Johannes Chrysostomus (344/345-407) was aartsbischop van Constantinopel. (Nieuws-brief Kerknet Vlaanderen)

HULPACTIE KINDEREN BESLAN

De Russisch-orthodoxe Nikolaaskerk in Amsterdam heeft samen met andere orthodoxe parochies en Russisch-talige organisaties in Nederland het initiatief genomen voor een actie voor slachtoffers van de gijzeling in Beslan. Een groep van ten minste twintig kinderen wordt uitgenodigd om in de voorjaarsvakantie naar Nederland te komen onder begeleiding van leerkrachten of ouders. De kosten worden geschat op € 1400 per kind. De initiatiefnemers hopen dat velen willen helpen om het bezoek mogelijk te maken. Meer informatie bij de Russisch-Orthodoxe Nikolaaskerk, E office@orthodox.nl, T 020-4211815.

Katholieke Oosterse Liturgievieringen December 2004 januari 2005

Amsterdam

Occohofje, Nieuwe Keizersgracht 94

Delft

Oude Delft 18

's-Gravenhage

Raamweg 42, 2596 HN

Eindhoven

Eikenburg, Aalsterweg 289

Haarlem

Janstraat 41

's-Hertogenbosch

Catharinakerk, Kruisbroederhof 4,
tel.: 073-6148508

Maastricht

Kapel Zorgcentrum Amby
Achter de Hoven 25, 6225 EK

Nijmegen (BG)

Dobbelmannweg 1a, tel. 024-3233503

Nijmegen (NBK)

Titus Brandsma-gedachteniskerk (voor-
malige Jozefkerk), Stijn Buijsstraat

Rotterdam

Christus Koningkerk, Statenplein 1,
Rotterdam - Hillegersberg

Tilburg

Klooster MSC, Bredaseweg 204,
tel. 013-4672994

Utrecht (BG)

Kapel Gezondheidscentrum Lombok,
Ingang Jan Pieterszoon Coenstraat 60

De illustraties op de kافت:

*Voorzijde: Ethiopisch-orthodox koor in kerke-
lijke gewaden bij Feest van Jezus' Doop
(Timkat) in Addis Abeba.*

*Achterzijde: Ethiopische afbeelding van H.
Drie-eenheid, op geitenleer. Volgens de oos-
terse tradities wordt bij Jezus' Doop het mys-
terie van de H. Drie-eenheid geopenbaard.
(Foto's Leo van Leijssen)*

Amsterdam: (Byzantijnse Gemeenschap)
Zondag 26 december, 10.00 u.: Goddelijke Liturgie.

Delft: (BG)
Zondag 12 december, 10.00 u.: Goddelijke Liturgie.
Zondag 9 januari, 10.00 u.: Goddelijke Liturgie.

Eindhoven: (BG)
Zondag 5 december, 11.00 u.: Goddelijke Liturgie.
Zondag 26 december, 11.00 u.: Goddelijke Liturgie.

's-Gravenhage: (BG)
Vrijdag 24 december, 19.00 u.: Goddelijke Liturgie.
Zaterdag 1 januari, 11.00 u.: Goddelijke Liturgie of typi-
ka.
Donderdag 6 januari, 10.00 u.: Goddelijke Liturgie of
typika.
Zaterdag 22 januari, 19.00 u.: Vesper
Zondag 23 januari, 10.00 u.: Goddelijke Liturgie.
Iedere woensdag 10.00 u.: Urendienst en Typika of
Goddelijke Liturgie.
*Zie voor Byzantijnse Gemeenschappen ook hun
Internetsite: www.pokrof.nl*

Haarlem: (BG)
Zaterdag 11 december, 19.30 u.: Vesper en Goddelijke
Liturgie.
Zaterdag 8 januari, 19.30 u.: Goddelijke Liturgie of typi-
ka.

's-Hertogenbosch: (Johannes van
Damascusgemeenschap)
*Iedere zondag 10.15 uur Goddelijke Liturgie; soms bij
afwezigheid van een priester Metten i.p.v. Goddelijke
Liturgie (zie hieronder).*

Bijzondere diensten:
Zondag 12 december: Feest van Johannes van
Damascus, 10.15 u.: Icoonwijding, gevolgd door de
Goddelijke Liturgie. Gezangen verzorgd door het koor
van solisten uit St. Petersburg o.l.v. Olga Stupneva;
14.30 u.: Kerstconcert.
Zondag 19 december: Zondag van de Voorouders des
Heren, 10.15 u.: Goddelijke Liturgie.
Zaterdag 25 december: Feest van de Geboorte des
Heren. De viering van Kerstmis begint op vrijdagavond
om 22.30 u.: plechtige Nachtliturgie van Kerstmis. In
de morgen van van de eerste kerstdag is er geen viering
van de Goddelijke Liturgie in de Byzantijnse ritus.
Zondag 26 december, tweede kerstdag, geen Byzantijnse
Liturgie.
Zaterdag 1 januari, Nieuwjaarsdag, 11.00 u.: gemeen-
schappelijke viering van de Eucharistie met de
parochiegemeenschap van de St. Cathrien met
Byzantijnse elementen en zegening van Basiliuskoek.
Zondag 9 januari, Viering van het Feest van de
Verschijning des Heren, 10.15 u.: Goddelijke Liturgie
gevolgd door de Grote Waterwijding.
*Voor informatie over de diensten: mevr. Myrjam
Corsten, tel.: 073-6148508.*

Maastricht: (BG)
Zaterdag 25 december, 10.00 u.: Goddelijke Liturgie.
Zondag 16 januari, 10.00 u.: Goddelijke Liturgie.
Zondag 20 februari, 10.00 u.: Goddelijke Liturgie.

Nijmegen: (BG)
Vrijdag 24 december, 19.00 u.: Goddelijke Liturgie.
Zaterdag 22 januari, 19.00 u.: Goddelijke Liturgie.

Nijmegen: (Nijmeegs Byzantijns Koor)
Zaterdag 11 december, 19.00 u.: Goddelijke Liturgie,
Feest van de Voorouders van de Heer.
Zaterdag 18 december, 19.00 u.: Vesperviering voor
Kerstmis.
Zaterdag 8 januari, 19.00 u.: Goddelijke Liturgie, Feest
na de Verschijning.

Roosendaal: (BG)
Zondag 30 januari, 10.00 u.: Eucharistie in O.L.
Vrouweparochie, Kade 23.

Rotterdam: (BG)
Zondag 5 december, 11.15 u.: Goddelijke Liturgie.
Zondag 2 januari, 11.15 u.: Goddelijke Liturgie of typi-
ka.

Utrecht: (BG)
Zondag 19 december, 10.30 u.: Goddelijke Liturgie.
Zaterdag 26 december, 10.00 u.: Goddelijke Liturgie in
de kerk van de H. Antonius aan de Kanaalstraat 200.
Donderdag 6 januari, 10.30 u.: Goddelijke Liturgie.
Zondag 16 januari, 10.00 u.: Goddelijke Liturgie.

Colofon

*Pokrof verschijnt vijfmaal per jaar en is een
uitgave van de Katholieke Vereniging voor
Oecumene Athanasius en Willibrord.*

Redactie:

*Dolf Bruinsma, Geert van Dartel (waarnemend
hoofdredacteur), Leo van Leijssen (redactiesecretaris).*

Administratie en redactiesecretariaat:

*Katholieke Vereniging voor Oecumene, Walpoort
10, 5211 DK 's-Hertogenbosch, tel. 073-6136471,
e-mail: secretariaat@oecumene.nl,
internet: <http://www.oecumene.nl>.*

*De auteurs zijn verantwoordelijk voor de inhoud
van hun bijdragen en geven niet de mening van de
redactie weer. De redactie is verantwoordelijk voor
titels en tussenkopjes alsook voor foto's en hun
onderschriften. Voor mogelijke onjuistheden in
aankondigingen van liturgievieringen en evene-
menten kan de redactie niet aansprakelijk worden
gesteld. De redactie behoudt zich het recht voor
ingezonden reacties in te korten of niet te plaatsen.*

*Opzeggingsdienen vóór 1 december in
's-Hertogenbosch te geschieden, anders wordt
men verondersteld abonnee te blijven.*

*De abonementsprijs is € 14,-, giro 5679145
t.n.v. Tijdschrift Pokrof, 's-Hertogenbosch.
Voor België: 001-3309231-55,
Pokrof t.n.v. Jef Devisser, Ieperstraat 24,
02300 Turnhout, tel. 014-413927.*

Lay-out en druk: Van Stiphout, Helmond.

LITURGISCHE KALENDER 2004

Z 15 PAULUS, monnik van Thebe

2 Voorfeest van de verschijning des Heren
SILVESTER, paus van Rome

ZO 16 ZONDAG VAN DE TOLLENAAR EN DE FARIZEEËR
SINT PETRUS' BANDEN
2 Tim 3:10-15; Lk 18:10-14 **TOON 8**

3 ZONDAG VOOR VERSCHIJNING DES HEREN
Voorfeest; MALEACHI, profeet
2 Tim 4:5-8; Mk 1:1-8 **TOON 8**

M 17 ANTONIUS DE GROTE, monnik
D 18 ATHANASIUS en CYRILLUS, bisschoppen van Alexandrië
W 19 MACARIUS DE GROTE, monnik

4 Voorfeest; Synaxis van de ZEVENTIG APOSTELEN
5 Paramonie van de Verschijning des Heren
6 VERSCHIJNING VAN ONZE HEER, GOD EN VERLOSSER
JEZUS CHRISTUS
Titus 2:11-14; 3:4-7; Mt 3:13-17
7 Synaxis van JOHANNES DE DOPER - Nafeest
8 Nafeest; GEORGIUS, abt van Chozeba
9 Nafeest; POLYEUCTUS, martelaar

D 20 EUTHYMIUS DE GROTE, monnik
V 21 MAXIMUS DE CONFESSOR, priester
Z 22 TIMOTHEUS, apostel uit de Zeventig

Z 23 ZONDAG VAN DE VERLOREN ZOON
CLEMENS, bisschop van Ancyra, martelaar
1 Kor 6:12-20; Lk 15:11-32 **TOON 1**

ZO 10 ZONDAG NA VERSCHIJNING DES HEREN
Nafeest; GREGORIUS, bisschop van Nyssa
Ef 4:7-13; Mt 4:12-17 **TOON 1**

M 24 XENIA, abdis
D 25 GREGORIUS DE THEOLOOG, bisschop van Nazianze
W 26 XENOFON en zijn vrouw MARIA, martelaren

11 Nafeest; THEODOSIUS DE GROTE, monnik
12 Nafeest; TATIANA en gezellen martelaren
13 ERMYLUS en STRATONICUS,
Afsluiting van het feest van Verschijning des Heren
14 ISAJA, SABBAS en MOSES, martelaren op de Sinai
15 PAULUS van Thebe, monnik
16 SINT PETRUS' BANDEN

D 27 Overdracht van de relikven van Johannes Chrysostomus
V 28 EPREM DE SYRIER, monnik
Z 29 Overdracht van de relikven van Ignatius van Antiochië

ZO 30 ZONDAG VAN HET AFSCHIED VAN VLEES
SYNAXIS VAN BASILIUS DE GROTE, GREGORIUS DE
THEOLOOG EN JOHANNES CHRYSOSTOMUS
1 Kor 8:8-9;2; Mt 25:31-46 **TOON 3**

ZO 17 VIJFENDERTIGSTE ZONDAG NA PINKSTEREN
ANTONIUS DE GROTE, monnik
Kol 3:12-16; Lk 14:16-24 **TOON 2**

M 31 CYRUS en JOHANNES, onbaatzuchtige artsen en martelaren

18 ATHANASIUS en CYRILLUS, bisschoppen van Alexandrië

Laatste publicatie in Pokrof van kalender Oude Stijl en Nieuwe Stijl

In dit nummer publiceren we voor het laatst de kalender Oude Stijl en Nieuwe Stijl. De liturgische kalender was vanaf 1984 een vaste rubriek in Pokrof die werd verzorgd door dr. Johan Meijer c.s.s.r. De kalender had jarenlang een belangrijke functie voor de katholieke Byzantijnse koren en de voorgangers in Byzantijnse ritus voor wie de kalender in de eerste plaats was bedoeld.

Inmiddels kunnen de verschillende liturgische kalenders van de Oosterse Kerken op het internet worden geraadpleegd. Sommige koren betrekken de liturgische kalender direct van Chevetogne. Voor de voorgangers in de Byzantijnse ritus is een overzicht van alle lezingen voor de zondagen gemaakt waarmee men lange tijd vooruit kan. De kalender Oude Stijl wordt door geen enkele van de katholieke koren of voorgangers gebruikt.

Samen met de twintig volle jaren waarin deze kalender werd gepubliceerd, vormde dit alles een argument om deze Byzantijnse kalender niet voort te zetten. Een kalender als deze maken vereist een kundigheid en een kennis van de Byzantijnse liturgie die maar weinig mensen is vergund. Pokrof bedankt daarom archimandriet Johan Meijer zeer hartelijk dat hij deze kalender steeds heeft willen samenstellen.

In het volgende nummer wijdt Pokrof een artikel aan de verschillende liturgische kalenders in de Oosterse Kerken en waar ze te vinden zijn.

De hemelse ordening daalde neer op aarde in Betlehem.

In plaats van de zon die ondergaat, ging de Zon van Gerechtigheid op, die nooit ondergaat. In plaats van de maan wiens lichtschild toe- en afneemt, verscheen de heilige Maagd, vol van genade die nooit afneemt.

In plaats van de sterren verschenen engelen van licht. Had ik er maar bij kunnen zijn: lofprijzend samen met de engelen, mij verbaasd met de vroedvrouw, zingend met de herders en in aanbidding met de Wijzen.

Had ik de kribbe maar mogen groeten, waarin het leven van de gestorvenen lag, de vergever van de zonden, de hoop van de wanhopigen en de bevrijder van de verdrukten.

Toch ben ik helemaal niet armer dan wie er toen bij waren, want ik verplaats mij er in gedachte naartoe. Ik was daar niet in het vlees, maar ik ben er in de geest.

Zalig ben ik vanwege mijn geloof, niet vanwege mijn eigen gerechtigheid. Zalig ben ik, omdat ik vertrouwen op de Naam van de Heer en steun op het gebed van zijn moeder. (Uit: Ethiopische liturgie)

Zalig Kerstfeest, Gelukkig Nieuwjaar
Tijdschrift Pokrof

POKROF

is een uitgave van:
katholieke vereniging voor
doemens
athanasius en willibrord

